ÁRA: 5 LEJ

erdélyi riport
HETI HÍRMAGAZIN
XIV. ÉVF. 3. (554.) SZÁM – 2015. JANUÁR 23.

Borsi Balázs riportja

Egy gázolás kérdőjelei

Európa: több biztonságot, kevés korlátozással | HÁTTÉR

Dr. Ludassy Mária filozófus; Dénes Adél programszervező | INTERJÚ

Vallasek István a zöldenergiáról | GAZDASÁG

Kolozsvári Állami Magyar Színház | Teatrul Maghiar de Stat Cluj
Stagiunea 2014/2015-ös évad
Igazgató | Director general: Tompa Gábor
Design: Tihamér Török
AZ ÖREG HÖLGY LÁTOGATÁSA
FRIEDRICH DÜRRENMATT
VIZITA BĂTRÂNEI DOAMNE
Magyar nyelvre fordította |
Traducerea în limba maghiară:
FÁY ÁRPÁD
Rendező | Regia: TOMPA GÁBOR

tartalom

4–6 A hét hírei
Szűcs László: Ha nem megy helyben, központosíts!

HÁTTÉR
7–10 Cseke Péter Tamás: Európa – több biztonságot, kevés korlátozással. Iuliu Fota és Nógrádi György biztonságpolitikai szakértők

GAZDASÁG
11–13 Kustán Magyari Attila: Tarka kínálat a fekete arany után – Vallasek István fizikus kolozsvári előadása a megújuló energiaforrásokról

NÉZŐPONT
14 Szilágyi Aladár: Egy kézbesítetlen levél
15 Székedi Ferenc: Je suis France

RIPORT
16–17 Borsi Balázs: Egy halálos gázolás kérdőjelei

TÉKA
18 Parászka Boróka: Emberségről példát – Nyáry Krisztián: Igazi hősök. 33 magyar című kötetéről

INTERJÚ
19–21 Tasnádi-Sáhy Péter: Búcsú Moszkvától – Dénes Adél, a nagyváradi Moszkva Kávézó programszervezője

22–24 Parászka Boróka: Okos ördögök kora – Ludassy Mária filozófus

THALIA
25 Simon Judit: Bohózattól a banalitásig – A szabin nők elrablása a nagyváradi színpadon

MOZIMUSTRA
26 Kustán Magyari Attila: Élethű fikciók

CÍMLAPFOTÓ: FARKAS LÁSZLÓ

16

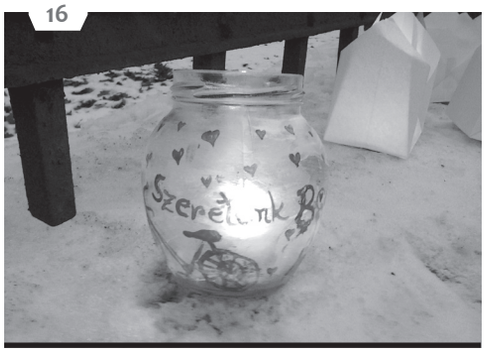

19

22

26

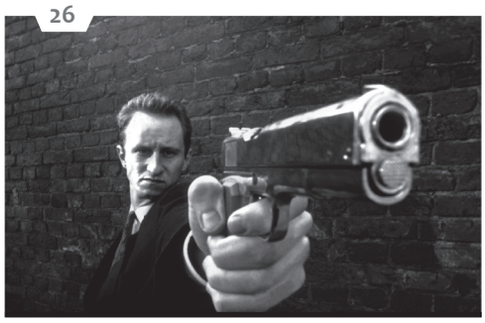

ERDÉLYI RIPORT –
KÖZÉLETI ÉS KULTURÁLIS HETILAP
XIV. ÉVF. 3. (554.) SZÁM

FŐSZERKESZTŐ: SZŰCS LÁSZLÓ

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: MARKÓ BÉLA (ELNÖK), TIBORI SZABÓ ZOLTÁN, GÁLFALVI ZSOLT, VISKY ANDRÁS, JAKOBOVITS MIKLÓS (1936-2012)

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: STANIK ISTVÁN

KINDE ANNAMÁRIA (1956-2014)
MUNKATÁRSAK: CSEKE PÉTER TAMÁS, KUSTÁN MAGYARI ATTILA, PARÁSZKA BORÓKA, SIMON JUDIT, SZILÁGYI ALADÁR, TASNÁDI-SÁHY PÉTER, BORSI BALÁZS
MŰSZAKI SZERKESZTŐK: BÁLINT ALÍZ, BENKŐ J. ZOLTÁN
SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: FODOR JUDIT
ÁLLANDÓ SZERZŐK: GÁL MÁRIA, KŐRÖSSI P. JÓZSEF, SIKE LAJOS, SZÉKEDI FERENC, SZÉKELY ERVIN, ZSEHRÁNSZKY ISTVÁN, VARGA MELINDA, TAMÁS PÁL
DESIGN: MIHÁLY LÁSZLÓ

A KÓS KÁROLY AKADÉMIA ALAPÍTVÁNY MEGBÍZÁSÁBÓL KIADJA A RIPORT KIADÓ KFT., NAGYVÁRAD.
FELELŐS KIADÓ: SIMON JUDIT
ÜGYVEZETŐ IGAZGATÓ: BÉRES ATTILA
ADMINISZTRÁCIÓ: POZMAN ERIKA, DUNSOARA BRIGITTA

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
410161 NAGYVÁRAD (ORADEA), MAGNOLIEI U. 29.
TELEFON/FAX: +40/259/419–924
E-MAIL: RIPORTKIADO@GMAIL.COM

ELŐFIZETÉSI DÍJSZABÁSAINK: 3 HÓNAPRA 30 LEJ, 6 HÓNAPRA 50 LEJ, EGY ÉVRE 90 LEJ.
MAGYARORSZÁGI ELŐFIZETÉSI DÍJAK: 3 HÓNAPRA 5.000 FORINT, 6 HÓNAPRA 8.500 FORINT, EGY ÉVRE 15.000 FORINT.
BANKSZÁMLASZÁM:
RON: BANCA TRANSILVANIA ORADEA RO57 BTRL 0050 1202 S360 21XX;
HUF: BANCA TRANSILVANIA ORADEA RO30 BTRL 0051 2202 S360 21XX –
SWIFT: BTRLRO22.
KÉSZÜLT A NAGYVÁRADI EUROPRINT NYOMDÁBAN.
FELELŐS VEZETŐ: DERZSI ÁKOS

ISSN 1583-3402

RMDSZ 25 ÉVES
COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY 15 ÉVES

röviden

■ **Egyezményt írtak alá** *Klaus Iohannis államfő kezdeményezésére a védelmi költségvetés növeléséről a parlamenti pártok. Közösen vállaltak kötelezettséget arra, hogy Románia a GDP legalább két százalékára növeli 2017-ig védelmi kiadásait, és ezt a szintet a következő tíz évben is megtartja, függetlenül attól, melyik politikai erő kerül hatalomra. Iohannis szerint az egyezmény azt jelzi az ország szövetségeseinek, hogy Románia felelős és megbízható partner. Úgy vélte, a konszenzus a román védelmi ipar számára is megrendeléseket hozhat.*

■ **Borbély Károly** *volt energiaügyi államtitkár lett a Hidroelectrica fejlesztési igazgatóságának vezetője. A 3800 alkalmazottat foglalkoztató cég, amely vízi erőművek menedzselésével, valamint villamosenergia-termeléssel foglalkozik, a román energetikai szektor legfontosabb tényezője. „A cég az elmúlt két évben országos rekordokat döntött mind a villamosenergia-termelés, mind a cég forgalmát tekintve" – mondta Borbély.*

■ **Fennállása 25 éves évfordulóját** *programsorozattal ünnepli az RMDSZ. Kovács Péter közlése szerint az eseménysorozat január 31-én gálaesttel indul Kolozsváron, ahol ünnepi előadás és az Erdélyi Magyar Kortárs Kultúra Díj átadása szerepel műsoron, s Életmű-díjakat is kiosztanak. A rendezvénysorozat kiegészül az RMDSZ megyei és területi szervezeteinek programjaival. Február 26-án, Marosvásárhelyen nemzetközi kisebbségvédelmi konferencia lesz, amelynek témája a román–magyar együttélési keret kidolgozása, a hazai gyakorlat, a nemzetközi jogkeret és Európa pozitív példái.*

Kiiktatott megyei kompetencia

A kormány kiiktatta a megyei önkormányzatokat a települési költségvetések kiegyensúlyozásának folyamatából, és megszabta a községek, városok, megyei jogú városok és megyeszékhelyek, megyék költségvetésének az alsó határát. Darius Vâlcov pénzügyminiszter elmondta, a települések ezentúl közvetlenül a pénzügyminisztériumtól kapják meg a költségvetéseik kiegészítésére szánt összegeket, amelyek megállapításánál a közigazgatási egység lakosainak számára, területének méretére, útjainak hosszára lesznek tekintettel.

A kormányhatározat biztosítja, hogy a községek költségvetése legkevesebb 1,5 millió lej, a városoké 6 millió lej, a megyei jogú városoké legkevesebb 20 millió lej, a megyeszékhelyeké legkevesebb 50 millió lej legyen. A megyék számára 80 millió lej az alsó határ.

A miniszter szerint az új rendszer kizárja a politikai beavatkozásokat a költségvetés kiegyenlítésének folyamatából. „Ez teljes decentralizációt jelent, hiszen a megállapított összegeket az önkormányzatok közvetlenül kapják meg, a pénzügyminisztérium révén" - jelentette ki a miniszter. Vâlcov úgy vélte, az ország 3180 települése közül 2000-nek nő meg jelentősen a költségvetése. Olyan település is lesz, amelyik 900 százalékos növekedést könyvelhet el.

„Ha négy évig megőrizzük ezt a rendszert, a legszegényebb vidékek polgármestereinek nem marad 2018-ra mentségük arra, hogy a településeiken esetleg nincsen ivóvíz és szennyvízhálózat." - jelentette ki a miniszter.

Iohannis Junckerrel Brüsszelben

Az Európai Bizottság támogatja Románia három legfontosabb célkitűzését: a schengeni csatlakozást, az euró bevezetését és az Együttműködési és Értékelési Mechanizmus beszüntetését. Erről a brüsszeli testület elnöke, Jean-Claude Juncker biztosította Klaus Iohannis román államfőt. A két politikus közös sajtótájékoztatón számolt be tárgyalásaikról. Juncker dicsérte vendégét. „Már korábban volt alkalmam megismerni Klaus Iohannist, és meggyőződésem, hogy még közelebb viszi Romániát Európához" – jelentette ki. A román államfő elmondta, országa schengeni csatlakozását az Európai Tanács elnöke, Donald Tusk is támogatja. Közölte, hogy gyakorlatilag mindenben egyetértettek Junckerrel Románia európai jövőjét illetően. „A legfontosabb célunk Románia teljes európaizálódása" – fogalmazott Iohannis.

Nuland: gazdag program Bukarestben

A korrupció elleni harc nemcsak a demokrácia kiteljesedését, a befektetői környezet javulását szolgálja, hanem nemzetbiztonsági kérdés is - jelentette ki Victoria Nuland, az amerikai külügy európai és eurázsiai ügyekért felelős államtitkár-helyettese bukaresti látogatásakor. Nuland rámutatott: a korrupció témája korábban is felmerült a Romániával, Bulgáriával, Magyarországgal vagy Csehországgal folytatott megbeszéléseken, de az Egyesült Államok most már nemzetbiztonsági veszélyként tekint a problémára, mert úgy látja, a korrupciót egyesek eszközként használhatják arra, hogy ezeket az országokat rosszindulatú befolyás alá vonják. „Ha valaki sáros, megvásárolhatóvá válik, és idegen érdekek szolgálatába állhat" - magyarázta az államtitkár-helyettes.

A diplomatát Iohannis államfő is fogadta, aki a kiváló katonai együttműködés gazdasági téren való továbbfejlesztését javasolta. Ponta is fogadta az amerikai diplomatát, akit arról biztosított, hogy kormánya

elkötelezett a jogállamiság érvényesítése, a korrupció elleni harc folytatása és az adócsalás visszaszorítása mellett. Nuland tárgyalt Bogdan Aurescu külügyminiszterrel, aki Románia felvételét szorgalmazta az amerikai vízummentességi programba.

Victoria Nuland *(fotó)* a parlamenti pártok képviselőivel is találkozott, köztük Korodi Attila volt környezetvédelmi miniszterrel, az RMDSZ képviselőjével. Korodi megköszönte, hogy az Egyesült Államok nyomon követte a Székely Mikó kollégium újraállamosításával végződött pert, és beszámolt arról, hogy az RMDSZ pártközi egyezményt szorgalmaz egy kisebbségi minimumról.

A román média jelzésértékűnek tartotta, hogy Nuland a PSD-ből frissen kizárt, új baloldali pártot szervező Mircea Geoană szenátorral is találkozott, pedig a volt külügyminiszter most semmilyen tisztséget nem visel.

RMDSZ-kongresszus áprilisban

Javában folynak az RMDSZ 12. Kongresszusának előkészítő munkálatai, megkezdődött a nyilvános konzultáció az alapszabályzat és a program módosításáról. Kovács Péter főtitkár közölte: bárki jelezheti és elküldheti észrevételeit a dokumentumokkal kapcsolatban, emellett civil szervezetek, egyházak, szakmai csoportok képviselőit és véleményformálókat kérnek fel arra, hogy meglátásaikkal segítsék a munkát. Elmondta, az alapszabályzat- és a programmódosító bizottság személyi összetételét is elfogadták. A programmódosító bizottság az oktatás és tudományos kutatás, a regionális kérdések, az önkormányzatok, a gazdaság, a művelődés, a szociálpolitika, az egészségügy, a nemzetpolitika és társadalmi szervezetek, a környezetvédelem, az ifjúság, a külpolitika szakterületeinek ismerőiből áll. Kovács Péter a kongresszusi ütemtervvel kapcsolatban elmondta, március 17-éig lehet leadni a jelöléseket a szövetségi elnöki tisztségre. Az RMDSZ 12. Kongresszusát április 17–18-án, Kolozsváron tartják. Az alapszabályzat- és a programmódosító javaslatokról március 28-án a Szövetségi Képviselők Tanácsa szavaz.

Újabb csapás a frankhitelesekre

Pánik tört ki az európai devizapiacokon, miután a svájci központi bank eltörölte az euróval szembeni árfolyamküszöbét. Egy svájci frank értéke egyik napról a má-

vezércikk

SZŰCS LÁSZLÓ

Ha nem megy helyben, központosíts!

Azzal dicsekszik a pénzügyminiszterünk, hogy mesés decentralizáció valósul meg azzal, hogy a megyei önkormányzatok helyett közvetlenül a pénzügyi tárca osztja fel s utalja ki ez évtől a községek, városok, megyei jogú városok számára a központi költségvetésből járó támogatást. Ha jól értjük, szubjektív szempontok, egyedi mérlegelés mellőzésével, néhány statisztikai adat alapján, minimum összegeket is meghatározva porcióznák a településeknek járó büdzsé-tortát.

Érdekes romániai specialitás a központból végrehajtott decentralizáció, még jó, hogy a néhány hete hivatalába lépett Darius Vâlcov nem emlegetett egyenesen szubszidiaritást. Az viszont kétségtelen, hogy az eddigi pénzosztó gyakorlat viszszásságai némi magyarázattal szolgálnak e valójában centralizáló, egyféle meghatározott képlet alapján megvalósuló költségvetés-kiigazításra. Ugyanis a megyék többségében a pénzek szétosztása a kisebb-nagyobb települések között jobb esetben az adott megyéket irányító, alkalmi vagy tartós koalíciók politikai alkuinak megfelelően történt, történik, roszszabb esetben a kiskirályokként viselkedő, jelentős hatalommal felruházott megyei tanácselnökök kénye-kedve szerint. Ennek eredményeként voltak haszonélvezői és vesztesei – a választási eredményeknek megfelelően – a korrupció melegágyát is jelentő pénzosztási gyakorlatnak. (A változtatás összefüggheet azzal a jelenséggel, hogy ma a megyei tanácselnökök jónéhánya börtönben, illetve előzetesben ül, esetleg szabadlábon várja az ellene javarészt korrupciós cselekmények miatt indított nyomozás lefolytatását.) Nem véletlen, hogy az új szisztémában a pénzügyi tárca jóslata szerint egyes községek akár a korábbi szubvenció öt-tízszeresére is számíthatnak, aminek egyenes következménye, hogy a változtatásoknak kárvallottjai is lesznek.

Sajátos és kétséges kimenetelű próbálkozás egy vitatható önkormányzati működést minisztériumi hatáskörbe utalni, ezzel a logikával – magyarországi mintára – teljesen kiüresíthetnék, meggyengíthetnék a megyei tanácsokat. Ez lenne a decentralizáció újabb lépcsőfoka?

Abban sem vagyok biztos, hogy a lakosság száma, a terület, illetve az úthálózat hossza alapján igazságosan lehet majd elosztani a közpénzeket. Félő, hogy megeshet az is, jól menedzselt, eredményesen gazdálkodó települések rosszabbul járnak, miközben az elhanyagoltságot és nemtörődömséget mutató elöljárók vezette községek, városok több forráshoz jutnak. Ha jobbító is volt a pénzügy szándéka, ez rosszul sülhet el, mint minden olyan helyzetben, amikor minisztériumi irodákból vezénylik le az üdvözítő decentralizációt. Kíváncsi vagyok, hogy a polgármesteri tapasztalatokkal rendelkező új államfőnk mutat-e érdeklődést e téma iránt.

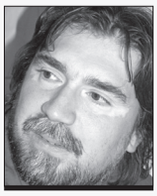

röviden

■ **Giorgio Napolitano** *olasz államfő lemondott. A 89 éves elnök előrehaladott kora miatt távozott tisztségéből. Napolitanót 2006-ban választották meg államfőnek, majd 2013-ban megerősítették tisztségében. Ideiglenesen Pietro Grasso, az olasz szenátus elnöke látja el az államfői teendőket. Az új köztársasági elnököt az olasz parlament felső- és alsóháza közösen választja meg két héten belül.*

■ **Orbán Viktor** *miniszterelnöknek a gazdasági bevándorlás megállításáról szóló nyilatkozatát bírálták román szociáldemokrata európai parlamenti képviselők, akik szerint a migráció erősíti az EU kohézióját. Orbán Viktor azt mondta: „–Nyilvánvaló, hogy vannak országok és Magyarország is ezek közé tartozik, amelyek eddig is azt gondolták a bevándorlásról, hogy az rossz dolog. (...) Mi nem fogjuk megengedni, legalábbis amíg én vagyok a miniszterelnök addig biztosan nem, és amíg ez a kormány van, hogy a bevándorlók célpontjává váljon Magyarország.”*

■ **A cseh lakosság 87 százaléka** *úgy véli, a muzulmán országokból érkező külföldiek befogadásánál szigorúbban kellene eljárni. A megkérdezettek 84 százaléka azt szeretné, ha a jövőben meghatároznák, hány idegen tanulhat vagy dolgozhat Csehországban, 53 százalék egyetért azzal, hogy az ország határain vezessék be újra az ellenőrzéseket. Ami az iszlám jelképek karikatúráinak megjelentetését illeti, 39 százalék helyesnek tartja, 34 százalék ellenzi, mert az növeli a terrorista támadások veszélyét, 25 százalék azért van ellene, mert sértőek a más vallásúakra nézve.*

▷ sikra 3,73 lejről 4,32 lejre ugrott. A lej az euróhoz és a dollárhoz képest is gyengült. Meredeken gyengülni kezdett a forint is a főbb nemzetközi devizákkal szemben a budapesti bankközi devizapiacon, a svájci frank árfolyama pár perc alatt a 265 forintos sávról 310 forint fölé ugrott.

A svájci központi bank szerint a három éve bevezetett 1,20-as euró/frank árfolyamküszöb „komoly károktól óvta meg” a svájci gazdaságot, de a fenntartása most már nem indokolt.

A kormány közbelépését sürgette Gheorghe Piperea, a svájci frankban eladósodott devizahitelesek egyesületének ügyvédje. Piperea a Digi 24 hírtelevíziónak azt mondta: Romániában legalább 150 ezer frankhiteles van, többségük 25-30 éves lejáratú lakáshitelt vett fel, amit képtelen az eredeti árfolyam több mint kétszereséért törleszteni. Az ügyvéd szerint a kormánynak sürgősségi rendeletben kellene az árfolyamingadozástól megvédenie a frankhiteleseket.

Dan Suciu, a Román Nemzeti Bank szóvivője szerint nem szabad fontos döntéseket a felfokozott érzelmi reakciók idején meghozni. Suciu úgy vélekedett: néhány napon belül lecseng a frank-pánik és nem fog megismétlődni 3-4 évvel ezelőtti válság.

A kormány és az ellenzék is tárgyalásokat javasolt. Victor Ponta miniszterelnök közölte, megkérte a pénzügyminisztert, kezdeményezzen tárgyalásokat a jegybank vezetőségével a frankhitelesek helyzetéről. Az ellenzéki PNL is kérte, hogy a parlament pénzügyi szakbizottsága hívja be meghallgatásra Mugur Isărescut, a BNR kormányzóját, és kérjék ki a véleményét, milyen intézkedéssel lehet megsegíteni a frankhiteleseket.

Cseke Attila képviselő szerint a svájci frank árfolyamával történtek is azt igazolják, hogy szükség van a devizahitelesekről szóló RMDSZ- törvénytervezet megvitatására és elfogadására. Emlékeztetett arra, hogy az RMDSZ az egyetlen politikai alakulat, amelynek van törvénymódosító javaslata a devizahitelesek helyzetének segítésére.

Optimista hazai közhangulat

Románia lakossága 1997 óta nem volt olyan optimista az ország jövőjét illetően, mint most. A megkérdezettek 77 százaléka értékeli úgy, hogy Románia jó vagy nagyon jó irányba tart. A romániaiak saját jövőjükkel kapcsolatban is bizakodóak: 76 százalékuk szerint a következő években jóra vagy nagyon jóra fordul a sorsuk. A férfiak e tekintetben optimistábbak a nőknél.

A romániaiak háromnegyede úgy gondolja, az ország Európa egyik legbefolyásosabb állama lesz a következő években. Közülük 50 százalék szerint Románia tekintélyének növekedése a következő tíz évben, egyharmaduk szerint a következő húsz évben várható. Arra a kérdésre, hogy mi az a két dolog, ami leginkább veszélyezteti Romániát e negyedszázados perspektívában, a válaszadók 39 százaléka attól tart, háború tör ki a térségben, 34 százalékuk felelte azt, hogy az ország elöregedése aggasztja leginkább. A megkérdezettek 22 százaléka az árak emelkedését, 19 az államadósság megugrását, 16 a szervezett bűnözést, 13 az államcsődöt, 12 a társadalmi különbségek növekedését, 10 pedig a társadalmi zavargások lehetőségét nevezte meg a Romániát fenyegető legsúlyosabb veszélyforrásként.

Európa: több biztonságot, kevés korlátozással

A párizsi terrortámadás bizonyítja, hogy az al-Kaida vagy az Iszlám Állam ma már Európa bármelyik pontján lecsaphat. Az EU döntéshozói pedig nagy kihívás előtt állnak: úgy növeljék a polgárok biztonságát, hogy közben ne korlátozzák a szabadságjogaikat. CSEKE PÉTER TAMÁS egy román és egy magyar biztonságpolitikai szakértőt kérdezett a francia hetilap elleni merénylet európai következményeiről.

Hogyan lehet növelni a polgárok biztonságát az Európai Unió alapértékeinek csorbítása, a szabadságjogok korlátozása nélkül? Ez a legnagyobb dilemmája a párizsi terrortámadás után az EU döntéshozóinak a lapunk által kérdezett biztonságpolitikai szakértők szerint. A válaszlépéseket nehezíti, hogy az iszlám terrorszervezetek változtattak taktikájukon, a nagy csapások helyett a jelek szerint több kisebb – így nehezen meghiúsítható – támadásokra készülnek. Ezek megelőzésére a párizsi merénylet után nagyszabászú terrorellenes akciók indultak több nyugat-európai országban. A német hatóságoknak már sikerült felszámolniuk egy hálózatot, amelyek dzsihadista szervezetnek toboroztak embereket országuk területén, Belgiumban pedig elfogták azt a két férfit, akik tüzet nyitottak a rendőrökre Verviersben. *(Lásd keretes írásunkat)*. Az EU szintjén egyelőre egyetlen megoldás körvonalazódott: a belső határok szigorúbb ellenőrzése. A spanyol belügyminiszter már a schengeni egyezmény módosítását is felvetette. Ez érintené Romániát is, amely évek óta sikertelenül próbál csatlakozni a határmentes övezethez.

Fota: félelem járja át Európát

Iulian Fota, az egyetem utáni katonapolitikai képzést biztosító Védelmi Kollégium volt igazgatója szerint a párizsi terrorcselekmények legfontosabb következménye az a félelem, amely szép lassan átfogja Európát. „Mindenki azt a kérdést teszi most fel, vajon a párizsi merénylet elszigetelt eset volt? Vajon új terrorhullám indult be, és egész Európa csapásokra számíthat?” – fogalmazott az *Erdélyi Riport* kérdésére Traian Băsescu volt államfő egykori nemzetbiztonsági tanácsadója. A szakértő szerint a párizsi események jelzik azt, hogy Európának a terrorizmus új válfajával kell szembesülnie. „Újdonságot jelent, hogy gépfegyveres emberek mászkálnak az utcákon, rettegésben tartva egy egész metropoliszt” – magyarázta.

> **„Nem növelheted a polgárok biztonságát a szabadságjogaik bizonyos fokú korlátozása nélkül. Ugyanígy a szabadságjogok bővítése a polgárok biztonságának sérülékenységét is növeli. Ez a szépsége és az átka is a nyílt társadalmaknak” (Iulian Fota)**

Fota szerint a történtek után szorosabbá válik majd az európai országok együttműködése a biztonságpolitika és a terrorellenes küzdelem terén. Emlékeztetett arra, hogy már korábban felmerült egy európai uniós szintű titkosszolgálat létrehozása. „Azt nem hinném, hogy létrehozzák az uniós titkosszolgálatot, de az erre irányuló javaslatok is jelzik, hogy szükség van Európában az eddigi biztonságpolitikai együttműködési mechanizmusok javítására” – jelentette ki a szakértő. Fota ezért új uniós szintű jogszabályok kidolgozására számít a jövőben. Az EU döntéshozói legnagyobb dilemmájának nevezte, miként lehet összeegyeztetni a szabadságjogokat az Unió polgárainak biztonságát erősítő mechanizmusokkal. „Ez ugyanis a közlekedő edények törvénye szerint működik. Nem növelheted a polgárok biztonságát a szabadságjogaik bizonyos fokú korlátozása nélkül. Ugyanígy a szabadságjogok bővítése a polgárok biztonságának sérülékenységét is növeli. Ez a szépsége és az átka is a nyílt társadalmaknak” – magyarázta.

Mi lesz a schengeni egyezménnyel? Fota szerint valóban felmerülhet a történtek után a schengeni egyezmény módosítása is. Ezt azonban a tagállamok közötti hosszas egyeztetéseknek kell megelőznie. „Ám ha mi feláldozzuk az Európai Unió egyik alapértékének tekintett mozgásszabadságot a biztonság növelése érdekében, akkor a terroristákat segítettük a céljaik elérésében” – véli a szakértő. Hangsúlyozta, hogy a párizsi terrortámadás nem csak Franciaország ellen irányult. Egyik célja ugyan a francia társadalom bevándorlókhoz fűződő viszonyának a radikalizálása volt, ám a célpont valójában az európai eszme. „Az iszlám terrorszervezetek érzékelik az Európai Unió sebezhetőségét. Ezért a tagállamoknak be kellene bizonyítaniuk, hogy büszkék az eddigi vívmányaikra, és az európai civilizáció értékeit nem kellene feláldozniuk csupán azért, mert most a térség éppen egy nehéz időszakon megy keresztül. Az európaiaknak fel kell lépniük a terroristák ellen, de nem úgy, hogy ezzel segítik őket a céljaik elérésében, azaz az európai értékek feladásában” – vélekedett.

A szakértő nem lát közvetlen összefüggést a párizsi terrortámadás és Románia schengeni csatlakozásának esetleges további halogatása között. Szerinte Románia annál az asztalnál ül, ahol a döntéseket hozzák, az ország pedig rég megérett a schengeni csatlakozásra. „A problémát inkább azok a nyugat-európai populista politikusok jelentik, akik szavazatszerzés reményében veszélyként állítják be a schengeni övezet további bővítését. Szerintem azonban az EU-nak megvannak az eszközei a terrorizmus elleni védekezésre, nincs szükség a schengeni folyamat leállítására, az eddig uniós vívmányok feladására. Ha ugyanis a schengeni folyamatot leállítják, utána bármi más is megtörténhet” – fogalmazott a volt elnöki tanácsos.

Romániára is lecsaphatnak

Arra a kérdésünkre, hogy Románia lehet-e célpontja terrortámadásoknak, Fota kijelentette: Európa bármelyik városában számítani lehet a párizsihoz hasonló merényletekre, ezért most egész Európában fokozták az óvintézkedéseket. Magyará-

zata szerint a terrorizmus nem ismer határokat: a terroristák egy adott országban hajtják végre merényleteiket, előkészítésük azonban más államokban történik. „Meggyőződésem, hogy a párizsi merénylet elkövetői és a Belgiumban elfogott terroristák is kapcsolatban állnak egymással” – jelentette ki.

Kérdésünkre, hogy miért nem tudták a francia titkosszolgálatok a Párizsban történteket megelőzni vagy meghiúsítani, Fota úgy véli: ezt a kérdést fel lehetne tenni a Madridban vagy Londonban történt merényletek esetében is. „A megelőzésnek vannak korlátai, ezeket éppen a nyílt társadalmak sajátosságai jelentik. Egy ilyen társadalomnak sok sebezhető pontja van. Épp ezért a terrorizmus elleni fellépés nem merülhet ki a megelőzésben, a tetteseket is kézre kell keríteni. A megelőzés ugyanis nem mindig sikerül, de a kudarc nem a háború, csupán egy csata elvesztését jelenti” – véli Fota. Emlékeztetett arra, hogy London polgármestere már 2003-ban figyelmeztette a brit főváros lakosságát egy várható terrortámadásra. „A kérdés nem az, hogy lecsapnak-e ránk, hanem az, hogy mihez kezdünk utána” – idézte a polgármester szavait a biztonságpolitikai szakértő.

Fota szerint az európai terrorizmusellenes küzdelem hosszasnak ígérkezik, teljes győzelem csak évek múltán várható. „A brit hatóságok sem egyik napról a másikra fektették két vállra az IRA-t. Ez a folyamat eltarthat” – magyarázta. Hangsúlyozta: egyetért azzal, hogy a szólásszabadság felelősséggel jár. „Itt van szerintem a kulcsa a keresztény, a zsidó és a muzulmán közösségek békés egymás mellett élésének az egységes Európában. Tartsuk tiszteletben egymást, legyünk toleránsak egymással szemben” – fogalmazott Iulian Fota.

Radikalizálódhatnak az iszlám bevándorlók Nógrádi György magyarországi biztonságpolitikai szakértő szerint a párizsi támadás azt jelzi, elkezdődhet egy új korszak a kontinensen a terrorizmussal kapcsolatban. A második világháború óta soha nem volt ennyi halottja egy terrormerényletnek Franciaországban, és a második olyan eset volt, amikor a legmagasabb fokú terrorkészültséget vezették be a franciák.

Iulian Fota, Băsescu elnök egykori biztonsági főtanácsadója

Az *Erdélyi Riportnak* elmondta: az al-Kaida és az Iszlám Állam taktikája 2011 óta, hogy sok kisebb merényletet kell végrehajtani Európában, mert ezzel az őslakosságot az iszlám bevándorlók ellen hangolják, a muzulmánok – mivel nem tudnak beilleszkedni – pedig radikalizálódnak. Európában sok muzulmán él: a nyugat-európai országok lakosságának átlagosan 4-6 százaléka, de vannak városok, ahol arányuk 20-30 százalék. Emellett Nógrádi szerint Európa számára rendkívüli kihívást jelent az Iszlám Állam területéről hazatérők száma. Arányaiban különösen nagy ez a szám Belgiumban, Németországban valamivel kisebb. „Ők szinte megoldhatatlan problémát jelentenek a térségnek. A nyugat-európai államokban élő külföldiek, nem csak a muzulmánok integrációs problémáját nagyon nehéz kezelni. Európának egységes bevándorlási politikát kellene alkalmaznia. Ám nagyon nehéz szétválasztani, hogy ki a politikai és ki a gazdasági mene-

„A kérdés nem az, hogy lecsapnak-e ránk, hanem az, hogy mihez kezdünk utána” (Iulian Fota)

Románia növeli védelmi kiadásait

Az ország a hazai össztermék (GDP) 2 százalékát fordítja védelmi kiadásokra 2017-től a jelenlegi mintegy 1,4 százalék helyett – ebben állapodott meg Klaus Iohannis államfő a parlamenti pártokkal, miután különkülön konzultált velük ebben az ügyben. A megbeszéléseket követően Iohannis bejelentette, ebben a kérdésben megvan a szükséges egyetértés a pártok között. Utalt arra, hogy az ukrán válság teszi szükségessé Románia védelmi költségeinek növelését. Mint mondta, a második világháború óta Európának és a NATO-nak a legnagyobb biztonsági válsággal kell szembesülnie azt követően, hogy egy ország önhatalmúlag átrajzolta az országhatárokat, utalva ezzel Oroszországra. Hozzátette: mindez Románia határánál történt, ezért Bukarest nem várhat másokra, hogy növeljék a régió biztonságát, hanem magának is lépnie kell hadseregének korszerűbb felszerelése érdekében. Leszögezte: a rendszerváltozás óta először születik ilyen megállapodás a pártok között. Hozzátette: a GDP-arányos 2 százalékos védelmi kiadást a pártok minimális értéknek tekintik, és legalább tíz évig, azaz 2027-ig nem csökkenhet 2 százalék alá a védelmi kiadások aránya. Ez azért fontos, mert megteremtődik a kiszámíthatóság ennek az alapvető fontosságú ágazatnak a finanszírozásában.

Nógrádi György biztonságpolitikai szakértő

külött. Rendkívül nehéz megmondani akkor, amikor az úti okmányaikat széttépik, amikor a Földközi-tengeren vagy a beltengereken hányódnak és az éhhalál szélén vannak, de tény az, hogy tavaly 200 ezer ember kért menekült státuszt Németországban. A legtöbben 1992-ben kérték ezt, akkor mintegy 440 ezren. De rengeteg a menekült Olaszországban is: tíz év alatt a migránsok aránya 2-ről 10 százalékra emelkedett".

Felvetésünkre a szakértő elmondta: a Franciaországban történtek után elképzelhető a schengeni egyezmény módosítása, ám ez az EU-tagállamok eltérő érdekei miatt hosszas folyamat lesz. Az egyezmény módosítása a belső határellenőrzés bevezetését, a külső határok védelmének jelentős megerősítését jelentené a bevándorlók migrálásának megakadályozása érdekében. Nógrádi úgy véli, Európa gyenge pontjai a spanyol, a görög és a lampedusai határ, a többi határszakaszon hasonló problémák nincsenek. „Magyarország is Schengen egyik külső határa, és rendkívüli nyomás nehezedik rá, ha azt nézzük, hogy csupán az idei év első négy napjában több mint ezer menekült jött be az országba és két év alatt a húszszorosára nőtt a menekültstátuszt kérvényezők száma. Erre megoldást kell találni. Egyrészt azért, mert Európa nagy része a 2008 óta tartó világgazdasági válságból még nem tudott kilábalni, másrészt az európai lakosság zöme ma a bevándorlókat nem fogadja el, ellenséges velük szemben. A németek 70 százaléka követel keményebb fellépést a hatóságoktól a bevándorlókkal szemben egy friss felmérés szerint" – mondta a szakértő.

Nem kérnek a kelet-európaiakból sem Arra a kérdésünkre, hogy késleltethetik-e a Franciaországban történtek Románia schengeni csatlakozását, Nógrádi kijelentette: az övezetbe felvett államok minden esetben politikai, nem technikai kritériumok alapján csatlakozhattak a térséghez. Emlékeztetett Jean-Claude Juncker kijelentésére, miszerint amíg ő áll az Európai Bizottság élén, addig nem lesz Schengen-bővítés. „Ma a nyugat-európai államok zöme a kelet-európai munkavállalókból sem kér. Pedig ki lehet mutatni, hogy a románok, a lengyelek, a bolgárok összességében hasznot hajtanak Nagy-Britanniának, Németországnak, Franciaországnak, de a lakosság hangulata ma ezekkel a munkavállalókkal szemben ellenséges" – jegyezte meg, hozzátéve: nem véletlen, hogy David Cameron brit kormányfő szerint az összes uniós szerződést felül kell vizsgálni, és csak kvóták alapján hajlandó még az uniós állampolgárokat is beengedni a szigetországba. „Vagyis az Európai Unió négy alapértékének egyikét, a személyek szabad mozgását korlátozni akarja. Ennek fényében kell nézni azt, hogy mi történik majd Schengen-ügyben" – tette hozzá. Felidézte azt is, hogy Törökország évtizedek óta tárgyal uniós csatlako- ▷

„Európának egységes bevándorlási politikát kellene alkalmaznia. Ám nagyon nehéz szétválasztani, hogy ki a politikai és ki a gazdasági menekült" (Nógrádi György)

Romániában is hiúsítottak meg terrortámadásokat

A nemzetbiztonsági szerveknek több terrortámadást is sikerült meghiúsítaniuk Románia területén – jelentette ki a párizsi terrortámadás után a Román Hírszerző Szolgálat (SRI) igazgatója. George Maior szerint a lakosságot nem fenyegeti közvetlen veszély, ám igennel válaszolt arra a kérdésre, hogy voltak-e már próbálkozások terrormerényletek végrehajtására Romániában. A SRI igazgatója nem közölt ezekről részleteket. „Nekünk a megelőzés a fő feladatunk, és teljesítettük a küldetésünket" – jelentette ki. A megelőző intézkedések között a nemkívánatos személyek kiutasítását, határon történő feltartóztatását említette.

Maior biztos abban, hogy a párizsihoz hasonló támadások lesznek még Európában. Szerinte a jelenleg a Közel-Keleten harcoló több száz európai hazatérése közvetlen veszélyt jelent a kontinens államainak biztonságára. „Sajnos egyet kell értenem a brit titkosszolgálat, az MI5 vezetőjének, Andrew Parkernek a szavaival: lesznek még terrormerényletek Európában. Résen kell lennünk" – fogalmazott. Maior elmondta: a Párizsban történteket követően a román hatóságok is hoztak néhány intézkedést esetleges romániai merényletek megelőzésére. Így például megerősítették néhány potenciális célpont védelmét, szigorították a határellenőrzést. Az ország terrorkészültségi szintjét azonban nem emelték. Azért nem – hangsúlyozta –, mert Romániát jelenleg nem fenyegeti közvetlen terrorveszély. „A lakosságnak meg kell értenie, mindent megteszünk az ilyen típusú veszélyek elhárításáért, a jelenlegi készültségi szint megőrzéséért" – fogalmazott Maior.

Terrorkészültség Belgiumban. Egymillió belgiumiból negyven dzsihádista

zásáról. „Ankarára nagy szükség volt a hidegháború korszakában, mára azonban átértékelődtek a pozíciói”.

Nehéz felfedezni a „kis merénylőket” Arra a kérdésünkre, mivel magyarázható, hogy a hatékonynak tartott francia titkosszolgálat képtelen volt a gondosan kiterveltnek tűnő párizsi terrortámadást megelőzni, a szakértő azt mondta: az al-Kaida azt tanácsolja ma az embereinek, nem kell a szervezettel konzultálni, ott és azt robbantanak, amit akarnak. „Így sokkal nehezebb felfedezni a potenciális merénylőket. Másrészt a Franciaországban élő muzulmánok 74 százaléka nyomorszinten él. Ezért rendkívül sok a csalódott ember. A bevándorlók első nemzedéke akkor jött be Franciaországba, amikor munkaerő-hiány volt és szükség volt rájuk. Ma családostól jönnek, elszigetelten, gettókban élnek, nem tudnak és nem akarnak integrálódni. Rendkívül nehéz az európai titkosszolgálatok dolga, mert merényletet felfedezni és meghiúsítani relatíve könnyű, de annyi van belőle, hogy száz százalékos siker nincs” – fogalmazott. Nógrádi György kitért arra, hogy a német titkosszolgálatok csupán az elmúlt rövid időben tíz nagyobb terrormerényletet hiúsítottak meg, és továbbiakra számítanak, mert ma már lehetetlen felfedezni azokat a kis merénylőket, akik kapcsolatban állnak az Iszlám Állammal vagy az al-Kaidával.

Annak kapcsán, hogy a két terrorszervezet közül melyik áll a párizsi támadás mögött, a szakértő elmondta: csak annyit lehet tudni, hogy a harmadik merénylő az Iszlám Állam zászlaja előtt adott egy nyilatkozatot. A másik két merénylő egyike pedig Jemenben kapott kiképzést, ez az ország az al-Kaida egyik bázisa. „Jemen elsősorban az amerikai titkosszolgálatok felügyelete alatt áll. A franciák sokkal aktívabbak Szíriában és néhány volt gyarmatukon” – mondta Nógrádi György.

„Rendkívül nehéz az európai titkosszolgálatok dolga, mert merényletet felfedezni és meghiúsítani relatíve könnyű, de annyi van belőle, hogy száz százalékos siker nincs” (Nógrádi György)

Alvó terrorista csoportok Európában

Legalább 20 alvó terroristacsoport lehet Európában – nyilatkozta az egyik nyugat-európai titkosszolgálat munkatársa a CNN hírcsatornának. Összesen 120-180 főről van szó, akik Belgiumra és kisebb mértékben Hollandiára, Franciaországra, továbbá Németországra jelentenek közvetlen veszélyt. A nemzetbiztonsági szolgálatok attól tartanak, a párizsi merényletek hatására egyre több akciót követnek el az eddig alvó csoportok. Ezért Franciaországban 120 ezer rendőr és katona vigyázza a rendet, míg Belgiumban 300 katonát mozgósítottak. A nyugat-európai szolgálatok azt is valószínűnek tartják, hogy az Iszlám Állam visszaküldi a harcosait, hogy merényletekkel torolják meg anyaországuk részvételét a Szíriára és Irakra mért légi csapásokban. Ebből a szempontból Belgium különösen nehéz helyzetben van: itt a legmagasabb azoknak az aránya, akik iszlamista katonának álltak. Míg Németországban 1 millió állampolgárra 7 dzsihádista jut, Franciaországban 18-20, Belgiumban 40. Ezt igazolják a belga ügyészség információi is, miszerint egy Szíriát is megjárt belga állampolgár tervezte meg a rendőrség elleni legutóbbi merényleteket. A marokkói bevándorló családból származó Abdelhamid Abaaoud – a dzsihádban felvett nevén Abou Omar Soussi – a háborúból visszatérve Görögországban telepedett le, ahonnan telefonon vette fel a kapcsolatot börtönbüntetését töltő testvérével. A terv az volt, hogy a liège-i Lantinben fogva tartott fivér mozgósítja a sejt többi tagját, és rendőrök, illetve rendőrkapitányságok ellen hajtanak végre merényleteket. A telefonbeszélgetéseket azonban sikerült lehallgatni, így fel tudták göngyölíteni a terrorakciók műveleti és pénzügyi hátterét.

Tarka kínálat a fekete arany után

A megújuló energiaforrások kérdése az elmúlt évtizedekben egyre jobban foglalkoztatja az emberiséget már csak azért is, mert olykor hisztérikus előrejelzések születnek arról, hogy ha a hagyományos forrásaink elfogynak, akkor mind visszavonulhatunk a barlangokba. Mások szerint ez a kérdés rég el van döntve, a zöldenergia mítosz, amivel nem érdemes foglalkozni. A két oldal közti távot VALLASEK ISTVÁN fizikus, a Sapientia Tudományegyetem nyugalmazott oktatója igyekezte leszűkíteni Kolozsváron, a Györkös Mányi Albert Emlékházban tartott előadásával. Szavait Kustán Magyari Attila jegyezte le.

A megújuló energiák kérdése örökzöld. Éppen negyven éve keresték meg Vallasek Istvánt, hogy vállaljon el egy, a kérdéssel foglalkozó projektet, és azóta is tanulmányozza a témát.

Emlékszünk még, bár nem szívesen – indította előadását a fizikus – azokra az időkre, amikor még gondok voltak az energiaellátással, például nem volt fűtés vagy áram. Ez is jól példázza, mennyire nem vagyunk meg energiaellátás nélkül.

Energia márpedig nem lesz a semmiből, és nem is tűnik el, hanem átalakul. Az emberiség a kezdeti időktől fogva használta a lehetőségeit, az ősember tüzet csiholt, és elsősorban a biomasszát használta fel, például a tűzifát. Az ipari forradalom hozta el az új technológiákat, a fosszilis energiahordozók ekkor váltak fontossá. Ezek elégetésével azonban felszabadul elsősorban a széndioxid, ami a globális felmelegedést előidézi, ugyanakkor a kőolajról és társairól kiderült, hogy nincs elég belőlük. A közeljövő ugyan biztos, de ezek a források hosszú távon kimerülnek, - mondta Vallasek.

Európa 2020, Európa 2030 A Nap, a víz és a szél használata energiaként mindig is ismert volt, de nem elég széles körben. Ezek a megújuló energiák problémával is járnak: mivel a bevezetésük meglehetősen költséges, állami vagy európai uniós támogatásokat igényel.

Európában 2020-ra az üvegházhatású gázok kibocsátását húsz százalékkal kell csökkenteni

Az Európai Unió persze foglalkozik azzal, hogy a megújuló energiákat előnyben részesítse: a tervek ▷

Vallasek István fizikus a Györkös Mányi Albert Emlékházban

NÉVJEGY

Vallasek István középiskolai tanulmányait a kolozsvári Brassai Sámuel Líceumban végezte. A BBTE Fizika Karán, majd ugyanott a Közgazdasági Karon szerzett diplomát, amelyet később a Debreceni Egyetemen anyagtudományi mérnök-fizikusi képesítéssel egészített ki. Előbb Tordán tanított, majd a kolozsvári Tehnofrig hűtőipari berendezés-gyárban és a Hűtő- és Élelmiszeripari Gépgyártó Tervező és Kutató Intézetnél dolgozott, mint fizikus, majd tudományos főkutató. Négy, gyártásba vett találmányára elnyerte a Román Szabadalmi Hivatal szabadalmát. Munkatársaival együtt további 21 újítás szerzője. A Debreceni Egyetem, a Lisszaboni Egyetem, valamint a Miskolci Egyetem tudományos ösztöndíjasa. 2001-től 2009-ig, nyugdíjba vonulásáig a Sapientia EMTE Csíkszeredai Karának adjunktusa. Ezt követően a Békéscsabai Képzési Központ által szervezett Megújuló energetikai szaktanácsadó képzésen vesz részt. 2013-tól a Kolozsvári Akadémiai Bizottság Megújuló energetikai munkacsoportjának vezetője. Ebben a témakörben számos előadást tartott Erdélyben és Magyarországon. Több mint százhúsz román, angol és magyar nyelven írt tanulmányát hazai és magyarországi folyóiratokban, konferencia kiadványokban jelentette meg.

szerint 2020-ra az üvegházhatású gázok kibocsátását húsz százalékkal kell csökkenteni, az energiahatékonyságot húsz százalékkal növelni, a megújuló energia részarányát szintén húsz százalékkal növelni. Ami a második mutatót illeti: egyszerűen szólva arra van szükség, hogy ne az utcát fűtsük, amikor a gyenge szigetelésű lakásainkat melegítjük ki: Vallasek szerint felére lehetne csökkenteni a költségeket, ha jobb minőségűvé tennénk a lakhelyeket.

2030-ra is elkészültek a direktívák, ezek értelmében az Európai Unióban az üvegházhatást okozó gázok kibocsátása az 1990-es szint alá kell essen mintegy negyven százalékkal, a megújuló energiaforrások aránya pedig 27 százalékra kell emelkedjen.

Fontos ugyanakkor, hogy a szén felhasználása egyelőre ugyan zavartalan, a környezetszennyezés miatt azonban oda kellene figyelni erre, hiszen elmondható, hogy Nyugat-Európában a háromszáz szénerőmű által kibocsátott levegőszennyezés következtében évente 25-28 ezer ember hal meg különböző egészségügyi károsodásokban.

Hányan vagyunk, hányak leszünk Energiafogyasztás szempontjából fontos tényező, hogy hányan lakjuk a bolygót. Egyre növekszik a lélekszám és az élettartam, így az energiafogyasztás is, ráadásul az életkörülmények, a műszaki elvárások színvonala is emelkedett.

A rendelkezésre álló készletek jobb hasznosításával a teljes hőenergiaszükségletünk ellátható volna az országban

Az előrejelzések szerint 2040-re kilencmilliárdan lakunk majd a Földön, ráadásul már ma 54 százalékunk él városokban, ami az energiahasználat szempontjából nem mellékes mutató. Az újonnan születők többsége pedig szintén városi vagy fejlett vidéki környezetben fog élni, mondta Vallasek. A bolygó egyébként bírná szusszal: 20-30 milliárd embert is eltarthat megfelelő körülmények között.

A Napkirálynő Míg Magyarországon felelős politikus szájából hangzik el, hogy a napenergiával az a baj, hogy éjjel nem süt a Nap, a magyarok márpedig éjjel is használnak áramot, nemrég pedig környezetvédelmi adót vettek ki a napelemekre, mi hozzáértő fizikustól tudhattuk meg, mi a valóság e megújuló energiaforrást illetően. A napkollektorok azok az eszközök, hangzott el, amelyekkel használati melegvizet lehet előállítani, míg a napelemek villamos energiát tudnak termelni. A napenergiának volt egyébként magyar kutatója, Telkes „Napkirálynő” Mária, aki Budapesten született, de már huszonéves korában az Amerikai Egyesült Államokba költözött, hogy aztán a nevéhez fűződjön a napház, a napkemence és a napenergiás vízlepároló feltalálása.

Szél, víz és biomassza A szélerőművekről tudni kell, hogy ezekhez megfelelő széllökésre van szükség: 4-14 másodpercenkénti méteres sebességgel működnek, ráadásul kockázatos a használatuk, mert előfordult már, hogy a teljes hatékonysággal működő erőművek miatt másokat kellett lekapcsolni, hogy ne legyen túltermelés.

A világ legnagyobb vízi erőműve Kínában van, az általa okozott áradások miatt több mint egymillió embert telepítettek ki.

A geotermikus, azaz földhővel előállított energia Romániában is népszerű, Belényesen például ezzel a módszerrel oldották meg a lakások fűtését.

A biomassza felhasználása Európa keleti és középső régiójában a legígéretesebb tartalék. Ez szállítható, tárolható és univerzálisan is felhasználható, ami előnyt jelent más módszerekkel szemben. Kimutatták egyébként, hogy a rendelkezésre áll készletek jobb hasznosításával a teljes hőszükségletünk ellátható volna az országban. Ebbe az irány-

Szélerőműpark Dobrudzsában. A termelés kétötöde zöldenergia Romániában

Napelemek szerelése Szatmárnémeti közelében, ahol a világ hetedik legnagyobb napelemparkja épül

ba tettek lépéseket, az Olt mentén, Székelyföldön már telepítettek biomassza növényeket, Radócon német cég létesített hasonló erőművet. Környezetvédők siratják az elégetett növényeket, a tény viszont Vallasek szerint, hogy a fák egy részével nincs mit csinálni, és remekül felhasználhatók erre a célra.

A biogáz szerves hulladékok bomlásának terméke, amelyet baktériumok okoznak. Különböző kommunális, mezőgazdasági hulladékokból van előállítva. A gáz alternatívájaként szoktak beszélni róla, bár előállítása meglehetősen költséges, de például a nagyváradi szeméttelepen működik ilyen.

Románia függetlenedhet 1965 és 2013 között a világ teljes hő- és villamosenergia-felhasználását nagyrészt az olaj, a gáz és a szén adta, az igény megháromszorozódott ugyan, de a módszerek alig. Az előrejelzések szerint tovább növekszik a klasszikus módszerek felhasználása, de csak az igények növekedése szerint, alapvetően ugyanis csökkenteni fogjuk a részarányukat. A kőolaj felhasználása csökkeni fog öt éven belül, a szélenergia, a biomassza, a napenergia és geotermikus energia aránya azonban emelkedni fog, mondta a szakember. A fotovillamos napenergia termelése világszerte 3-ról 193 gigawattra nőtt, itt tehát kimutatható egy jelentős növekedés. A napkollektoros melegítők kapacitása az elmúlt másfél évtizedben szintén hatszorosára emelkedett, a koncentrátoros termikus erőművek szintén egyre népszerűbbek: a 2007-es 17-ről 318 gigawattra nőtt 2013-ig. A globális energiafogyasztásban a megújuló energiák az összkép egyötödét alkották, ezek nagy részét pedig a vízerőművek adták. Románia ezeknek köszönhetően teljesíti egyébként a vállalásait, hiszen vízerőművekkel jól állunk, - mondta Vallasek - hozzátéve, Dobrudzsa régióban kiválóak a feltételek a szélenergia előállításához, így az oda telepített parkok miatt ilyen szempontból is élen járunk Európában. Fontos az is, hogy Románia új energetikai stratégiája szerint nagy valószínűséggel ebből a szempontból függetlenedni fog az ország, elsősorban a kőolaj- és földrajzkészleteinkre és a megújuló energiákra alapozva.

A hidrogén mint energiahordozó, szintén reményt ad, de annak ellenére, hogy nagy mennyiségben fordul elő, szállítani nehéz és veszélyes

Alternatívák A jövőben más megoldások is teret kaphatnak. A magfúzió elsősorban a Nap energiatermelésének reprodukálásával próbál előállítani energiát, azonban lassan haladnak a kutatásokkal. Egy vicc szerint, amikor kérdik őket, hogy mikor érnek el eredményeket, azt mondják: harminc éven belül. Teller Ede és Kürti Miklós egy ízben, egy előadáson nem tudtak megegyezni, hogy mikorra valósul meg a módszer, a közönség kérdéseire így azt válaszolták, amit „illik”: harminc éven belül. (Ugyan az előadó az atomenergia szerepéről ezúttal csak érintőlegesen foglalkozott, arra kitért, hogy fontos lehet az ország energigazdálkodása szempontjából, ha kínai segítséggel megépítik a cernavodai erőmű két újabb blokkját.)

A hidrogén mint energiahordozó, szintén reményt ad, de annak ellenére, hogy nagy mennyiségben fordul elő, szállítani nehéz és veszélyes. A tervek szerint tíz éven belül számíthatunk komolyabb eredményekre.

Magyar ember nevéhez fűződik a metanolgazdaság elmélete, amely értelmében a metanolt kellene közvetlen energiahordozóként alkalmazni – ennek a részletesebb magyarázata viszont már a kémia ingatag területére vinne minket. Oláh György Nobel-díjas tudós elképzelése nem üres fantáziálás volt, Izlandon és Kínában már létesítettek üzemeket az ő ötlete alapján. Elhangzott: metanollal már mobiltelefont is működtethetünk, igaz, több ezer dolláros felszerelésről van szó.

Előadása végén Vallasek István arra a kérdésre is választ adott, hogy szerinte illúzió-e vagy végleges megoldás a megújuló energiák használata. Mint mondta, nem jelenthetjük ki, hogy mindez illúzió, de az alternatívák nem is jelenthetik a teljes megoldást. Törekednünk kell viszont arra, hogy minden forrást nagyobb hatásfokkal használjunk. „Így nem kell majd visszabújunk a barlangba, ha elfogyott a kőolaj-tartalékunk”, - fogalmazott a szakember.

SZILÁGYI ALADÁR

Egy kézbesítetlen levél

Az ünnepek előtti, közötti napoknak köszönhetően krőzusa lettem a szabadidőnek, amit huzamosabb családi együttlétek mellett, olvasással és rendteremtéssel töltöttem. Egyebek mellett, fiókok mélyére, szekrények aljába suvasztott irományhalmazaimat próbáltam rendszerezni némiképp. Időmből arra is futotta például, hogy két, a Securitate szorgalmából felgyülemlett iratcsomómat is átböngésszem. (A két dossziét nem én kértem ki a CNSAS irattárából, mások jóvoltából kerültek hozzám, bizonyos átvilágítási eljárás befejeztével.)

Az eléggé silányra sikeredett gépiratmásolatok között bukkantam rá egy misszilis, tehát postázott levél kópiájára, amelynek eredetije – miért, miért nem, vagy inkább: kiért, kiért nem – soha nem került a postaládámba. Feltehetően megunták a hivatásos böngészők, hogy a levél elolvasása, esetleges lefénymásolása után, az általuk felnyitott borítékot, benne az eredeti küldeménnyel eljuttassák a címzetthez. Ehelyett egyszerűen csak csatolták a többi, velem kapcsolatos dokumentumhoz.

Nem tudom mire vélni a fokozottabb érdeklődést személyem iránt, hiszen ritka közléseim az irodalmi lapokban nem érdemesíthethettek ilyen kitüntető figyelemre. Lehet, hogy (akkor már gyérülő) Ady-körös tevékenységemre fókuszáltak az elvtársak? Vagy nem az én viselt dolgaimra, hanem általában az Ady Endre *irodalmi kör aktivitására voltak lankadatlanul kiváncsiak? Ez a változat tűnik elfogadhatóbbnak – bár a nagy, 1974-ben tetőzött, közel egy esztendeig tartó „Ady-körös balhé" csillapultával már lezajlott az* Ellenpontok*at szerkesztő barátaink elleni hadjárat is. Nekem a nevezetes szamizdat-kiadványhoz – azon kívül, hogy forgathattam egyik-másik példányát – legfeljebb annyi „közöm" volt, hogy tudomásomra jutott: valamelyik lapszámban álnévvel közöltek egy fejezetet Apám* Boldog rabságom *című, Nyugaton napvilágot látott könyvéből. Egyébiránt derék szekusaink számára ez a lágermemoár nem volt ismeretlen, hiszen volt szerencséjük még gépirat formájában, szamizdatként is forgathatni. Azt viszont nem tudták megakadályozni, hogy kijusson a gránicokon túlra, hogy frankfurti barátaink két nyelvű, magyar és német kiadásban megjelentessék. Azt sem, hogy a* Szabad Európa Rádió *vasárnapi műsorában részleteket közvetítsen belőle.*

Egy ántivilágbeli tisztviselő lelkiismeretességével látta el a feladatkörét

Az inkriminált levél szekushálózati fennakadását illetően még egy magyarázat elképzelhető: nem a levél címzettje – későn érő, akkoriban versekkel próbálkozó csekélységem – volt az „érdekes" a belügyiek számára, hanem a levél megfogalmazója: Székely János, az Igaz Szó *költészeti rovatának legendás szerkesztője. „János úr" – ahogy bizalmasai aposztrofálták – nem a „versrovat", hanem a „versreszort" kifejezést használta. Nem véletlenül, hiszen egy ántivilágbeli tisztviselő lelkiismeretességével látta el a feladatkörét. A magamféle kezdőknek is postafordultával válaszolt. Nem tudom, hogy a levélbontók mennyire lehettek érzékenyek a magyar nyelv árnyalataira, milyen mértékben voltak képesek a sorok mögötti üzenetek értelmezésére. Ha igen, nem csoda, hogy „bűnjelként" kezelték. Íme a levél:*

„Marosvásárhely, 1983. december 8./691

Kedves Szilágyi Aladár!

Versei megleptek könnyed verselésükkel és nyelvi gazdagságukkal. Három olyant találtunk köztük, amelynek megítélésünk szerint esélye lehet a megjelenésre. Címük: *Menyasszony-sirató; Tánc; Temető-temető* – bár ez ellen az utóbbi ellen felmerülhet még utólagos kifogás, hiszen az emberek általában megértik azt, amit olvasnak. Leginkább a *Kurucdeák* keservét (főleg az utolsó strófáját) sajnálom, amely szép is, mély is, mégsem jöhet szóba; a *Téli dal* viszont csapongóbb, inkoherensebb a többinél, ezért nem fáj nagyon a szívem. Tudnia kell azonban, hogy mindez még csak a versreszort véleménye, a végső döntés joga a vezetőségé. Remélem, kedves Szilágyi Aladár, hogy mégsem következik be az, amitől tartok, és kiválasztott három verse csakugyan megjelenik. Csak azt ne kérdezze, kérem, hogy mikor kerülhetnek sorra: nem tudom megmondani. Szívélyes üdvözlettel: Sz. J."

Nos, a „versreszort véleménye" nem bizonyult mérvadónak. Fél év múltán János úr közölte velem – azt a néhány sort megkaptam! –, hogy „a vezetőség", értsd: Hajdú Győző döntése alapján az általam küldött versekből csupán a Menyasszony-sirató *jelenhet meg, az is* Menyasszony-ének *cím alatt, mivel őébersége túl pesszimistának minősítette az eredeti címet…*

SZÉKEDI FERENC

Je suis France

Csíkszépvíz városias külsejű nagyközség Csíkszeredától alig több, mint tíz kilométerre a Gyimesek felé. Leginkább az örmények 17. századbeli betelepedése hagyott jellegzetes lenyomatokat a településen, de az utóbbi két évtized sem múlt el erőteljes változások nélkül. A községvezetésnek kiválóan sikerült a modernitást a hagyományőrzéssel összekapcsolnia, az infrastruktúrafejlesztés eredményeként egyre több új ház épült, megújultak a középületek, saját lapot jelentetnek meg, helyi rádió működik, életképesek a demokrácia helyi fórumai, ugyanakkor visszahozták a köztudatba az egykori káposztafesztiválokat és a népi szokásvilág más jellegzetességeit. Legújabban arra is van gondjuk, hogy egy eldugott magyar települést, Kósteleket, amelyet Bákó megyéhez csatoltak és csak 74 kilométeres kerülővel lehet megközelíteni, egy, a Hargita megyei tanács segítségével felújított erdei úttal összekössék, így csupán alig valamivel több, mint tíz kilométert kell megtenni az elszigeteltség megszüntetéséért. És persze igen nagy gondot fordítanak Szent László király emlékének ápolására, a monda szerint ugyanis Szépvíz neve onnan származik, hogy Szent László a kunokat legyőzve lovával egy szikláról a patakba ugratott és szép víznek nevezte. A patak felső folyásán mintegy harminc évvel ezelőtt hatalmas víztározót létesítettek, többek között Csíkszereda is innen kap vizet, hat évvel ezelőtt pedig a község hatalmas, egész alakos bronz szobor felállításával emlékezett meg a névadásra. Operatőr munkatársammal dokumentumfilmet készítettünk a környék rendezéséről, a Dóczy András szobrász készítette talapzat elhelyezéséről és persze, csúcsmozzanatként azokról a pillanatokról, amikor a Bocskay Vince készítette alkotást egy nagy emelődaru a magasba emelte, majd a talapzatra helyezte. Hosszú perceken át kattogtattam a fényképezőgépet, amint Szent László, nyakában egy hurokkal az erdő, a hegyek és az ég között lebegett, arra gondolva, hogy visszahozhatatlan pillanatok ezek, majd elküldöm valamilyen fotókiállításra, ahol biztos az elismerés. Csakhogy amikor a digitális fotókat később megnéztem, a fölösleges részleteket eltávolítottam és imitt-amott másképpen is fotoshoppoztam rajtuk, felsejlett bennem, hogy bármennyire is valósághű a fotós ábrázolás, a jelképszámba menő király, nyakában a kötéllel, lehet bármennyire egyedi és látványos, minden bizonnyal sértené a helyi lakosság és általában a csíki katolikusság érzékenységét. Úgy döntöttem, hogy szépen meghagyom az adattárolóban és még a később berobbanó közösségi hálóra sem teszem ki, noha elég nagy a csábítás, hiszen sok ezren megnézhetnék. Ha mondjuk mindezt a Húsvét-szigeteken, vagy Angliában, a Stonehenge környékén fotózom, akkor eszembe sem jut, hogy ne jelentessem meg, hiszen az óriás szobrokhoz és egyedi sziklacsoporthoz hozzászokott szemnek fel sem tűnik.

Mindezt azért írtam meg, hogy eljussunk a Charlie Hebdo tragédia vallásszabadság-szólásszabadság ügyében kibontakozott vitájának egy olyan vonatkozásához, amelyről nem sokat beszélnek. Hogy ezeket a karikatúrákat mindenekelőtt a francia társadalom, a francia történelem, művészet- és karikatúra/történet szellemében kellene értelmezni. 1789, a nagy francia forradalom óta az egyház és az állam kettéválasztása alighanem Franciaországban a legerősebb, az egyház a világiak számára soha, egyetlen pillanatra sem volt tabutéma, és ez kisugárzik minden vallásra, azoknak minden intézményére, fő- és mellékalakjára. Ami máshol botrányos, az Franciaországban nem. A hasonló stílusú karikatúrák Daumiertől kezdve végigvonulnak a műfajon és talán elegendő, ha a múlt század nagy karikatúristájára, Jean Effelre gondolunk, hogy a Világ teremtése sorozatában és más rajzaiban hányszor és hogyan ábrázolta az Urat, vagy milyen pikáns, erotikus, de biblikus fogantatású rajzokkal vívta ki magának a világhírnevet. Ez a karikatúra vonulat a maga vonalaival, szövegeivel, felületkitöltésével, a rajzok elhelyezésével Franciaországban, a franciák körében természetesnek hat. Mint ahogyan nem véletlen az sem, hogy az akadémikus festészet térvesztése után Párizs vált és maradt a modern képzőművészeti áramlatok otthona. Amiben ott megérzik az alkotás egyediségét, máshol lehet, hogy ki sem állítanák. A dada, szürrealizmus és sok más posztmodern irányzat másképpen edzette a franciákat, a Charlie Hebdo művészei pedig mindenekelőtt a saját közösségüknek alkottak és nem a botránykeltés szándéka járt a fejükben.

A nagy francia forradalom óta az egyház és az állam kettéválasztása alighanem Franciaországban a legerősebb

Feledve persze, hogy az ország lakosságának immár tíz százaléka nem azt a történelmet élte meg, mint a többség és a globalizálódás útjai az egész földkerekségre elvezetnek. Annak minden következményével egyetemben. A terrorizmusra természetesen soha, egyetlen pillanatra sincs mentség. Csak magyarázat. De ez hosszú hónapokra és évekre. Az alkotás abszolút szabadsága és az emberi lét helyhez kötött mindennapisága között.

Egy halálos gázolás kérdőjelei

Halálos kimenetelű, mindmáig tisztázatlan baleset történt Nagyváradon, egy tapasztalt kerékpárost, ifjú hölgyet ütött el egy zebrán egy személygépkocsi. Az ügy kérdőjeleit BORSI BALÁZS riportja igyekszik megválaszolni.

Decemberben egy tragikus baleset híre rázta meg a nagyváradi közvéleményt. A hónap derekán a 29 esztendős Kiss Boglárkát kerékpározás közben elütötte egy autó. Súlyos, életveszélyes sérülésekkel szállították kórházba, majd két héten át küzdöttek az életéért. A fiatal nő szervezete minden orvosi erőfeszítés ellenére szenteste feladta a halállal vívott harcot. A családtagok és a barátok időközben mindent megtettek, hogy kiderítsék, pontosan hogyan történt a szerencsétlenség, ugyanis a baleset körülményei – az autóvezető mellett utazó három személy vallomásai alapján – számost kérdést felvetnek. Az pedig különösen borzolja a kedélyeket, hogy a sofőrnek még a vizsgálat idejére sem vonták be a járművezetői engedélyét, mind a mai napig szabadon vezethet.

Példátlan összefogás A baleset a nagyváradi római katolikus püspöki palota mellett történt, a Kanonok sor és a Petőfi park (egykori Schlauch kert) sarkán. A helyszínt ismerők tapasztalatból tudják, ezen a szakaszon különösen vigyázniuk kell a gyalogosoknak és a kerékpárosoknak, mert a Fő utca, a vasútállomás irányából érkező autósok jóval a megengedett sebesség fölött érkeznek a kereszteződésbe a lejtős, egyirányú útszakaszon. A helyszínen egymással párhuzamosan, alig húsz méter távolságban két gyalogátkelőhely is van – és az autóban utazó tanúk vallomása szerint a második zebrán ütötték el Kiss Boglárkát, miközben ő felülve akart átkerekezni a Kanonok sor irányából a park felé. A rendőrségi jelentés viszont azt tartalmazta, hogy a kerékpáros figyelmetlen sávváltás közben került az autó elé.

A körülmények tisztázása reményében az elgázolt lány barátai közzétettek egy felhívást, Facebook oldalt is létrehozva, szemtanúk után kutatva. Mint már akkor írták, „csak a sofőr és a vele utazók vallomásai állnak rendelkezésre, amelyek számos kérdést felvetnek, és félő, hogy elferdítik a valóságot”. A baleset és a felhívás közzététele óta sokan jelentkeztek is, tudtuk meg Bogi barátjától, Órás Lászlótól, de eddig egyik jelentkező sem volt ott az ütközés pillanatában, csak azután érkeztek a helyszínre, amikor már torlódott a forgalom és a lány az aszfalton feküdt.

A sofőrnek még a vizsgálat idejére sem vonták be a járművezetői engedélyét

Bogi barátai karácsony előtt egy jótékonysági estet is szerveztek a váradi, bihari magyarok körében közkedvelt Moszkva Kávézóban. Az interneten szervezett akció a Pece-parti Párizsban példátlan megmozdulást eredményezett. Az adományokból és a kézzel készített emléktárgyak, gyűrűk és fülbevalók eladásából befolyt összeget Bogi kezelési költségeire ajánlották fel. A nagy sajtónyilvánosság és közösségi médiában futótűzként terjedő hírek hatására már-már az egész város szurkolt és imádkozott a fiatal nőért. Szenteste azonban bekövetkezett az, amitől mindenki tartott.

A barátok másképp gondolják Órás László készséggel állt kérdéseink elé. Mielőtt belemerülnénk a részletekbe, leszögezi: „Nem vitatjuk, hogy Bogi hibázott azzal, hogy nem szállt le a biciklirő a zebránál, ugyanakkor megkérdőjelezzük, hogy sofőr betartott minden szabályt, szerintünk őt is jelentős mértékben terheli a felelősség a történtekért. Mi nem akarunk rosszat senkinek, de Bogi nagyon drágán megfizetett a hibájáért, szeretnénk tudni, hogy mi történt pontosan, mi az igazság.”

Szerinte a baleset nyomait megvizsgálva megállapítható, hogy mi történt valójában. A hozzátartozók teóriája szerint Bogi felülve kezdte meg az átkelést a menetirány szerinti második zebrán, amikor látta, hogy az elsőn egy gyalogos már megkezdte az átkelést (ez is a szemtanúk vallomásából derült ki), tehát a közeledő autónak meg kellett volna állnia. A sofőr azonban nem állította meg a járművet, az autóban ülők elmondása szerint kikerülte a zebrán lévő gyalogost, majd amikor már közeledett a második átkelőhöz, rádudált a kerékpárosra. Órás László szerint ekkor Bogi – hogy elkerülje az ütközést – jobbra ráfordult a háromsávos útra, hogy elengedje az autót. A kocsinak a jobb első része érte el a kerékpár hátsó-középső ré-

Mécsesek, csillagszórók a fehér bicikli mellett a január 10-i megemlékezésen

Mécses a baleset helyszínén. Tisztázatlanok a baleset körülményei

szét. A kerékpár hátsó lámpájának összetörött darabjai a zebra után 2-3 méterre szóródtak szét, viszont ha Bogi egyenesen a park bejárata felé kerekezett volna az ütközés pillanatában, akkor a gyalogátkelő előtt pár méterrel kellett volna haladnia. Ezért valószínűsítik, hogy amikor rádudáltak, ő jobbra kanyarodott, hogy elengedje az autót, ami viszont nem fért el és elütötte őt. A baleset után a zebra szélétől 19 méterre feküdt az úttesten, az autó még közel tíz méterrel utána állt csak meg. Ebből pedig arra lehet következtetni, hogy a megengedettnél jóval nagyobb sebességgel haladt.

Visszakapta jogosítványát Az autót P. Alexandru vezette, aki az esetet követően a Facebook-oldalán írta le, ő hogyan emlékszik a történtekre. Bejegyzése mindössze egy napig volt kint, de a szemfüleseknek sikerült lementeniük.

„Egy pillanat alatt történt. Csak amikor dudáltam, akkor nézett felénk ijedten. Én szintén megijedve fékeztem amennyire lehetett és balra rántottam a kormányt, ő pedig jobbra fordult. (…) Az autó jobb első részével ütöttem el a kerékpárja hátsó részét, ő pedig az autóra, majd az aszfaltra esett” - olvasható a sofőr leírásában. „Elég soká álltam meg a bal oldali sávban, mert nagy volt a forgalom, és hogy elkerüljem, hogy valaki hátulról belénk jöjjön. Kiszálltam az autóból, odamentem hozzá és betakartam, mert már nem volt eszméleténél” - írja az autót vezető férfi. A helyszínen elmozdított kerékpárról pedig annyit közölt, hogy egy sofőr „kiszállt az autójából, megfogta a kerékpárt és odébb dobta, hogy folytathassa útját”, ám ezt is csak a vele utazók elmondásából tudja, mert ő erre nem emlékszik.

A család még mindig abban bízik, hogy találnak olyan szemtanút, aki megerősíti a hozzátartozók és a barátok elképzeléseit

Maga is sokkos állapotban lévén értesítette az ügyvédjét, akinek a jelenlétében írta meg a rendőrségi jegyzőkönyvet. „Az ügyvédem kérdezte a rendőrt: az eddigi bizonyítékok alapján valamilyen bűnnel vádolják a kliensemet? A rendőr azt mondta: nem. Erre az ügyvéd: akkor kérem, adják vissza az ügyfelem járművezetői engedélyét és az autó iratait” – emlékszik vissza a sofőr, aki vissza is kapta mind a jogosítványát, mind a személygépkocsi papírjait. Az internetre feltöltött leírásában ugyanakkor többször is hangsúlyozza, hogy nagyon sajnálja az esetet.

Maradnak a kérdések Az ügy eddig nyilvánosságra került részleteinek ismeretében az első kérdés az, hogy ameddig le nem zárult a nyomozás, miért kaphatta vissza a sofőr a jogosítványát egy súlyos személyi sérüléssel, később halállal járó baleset részvevőjeként. A laikusok első felvetése, hogy ha valaki csak átmegy a piroson, azonnal elveszik a hajtásiját, míg egy ilyen súlyos balesetben részvevő sofőr mind a mai napig szabadon vezethet. A rendőrség azonban nem nyilatkozik a folyamatban lévő nyomozás részleteiről, így csak a kérdés marad meg, a válaszra még várni kell. Mivel halált okozó közúti szerencsétlenségről van szó, az ügyészség illetékessége is felmerül, ám ott is „zárt kapukat döngettünk”, mivel a nyomozati anyagot a rendőrség még nem adta át.

A család még mindig abban bízik, hogy találnak olyan szemtanút, aki látta, mi történt, és megerősíti a hozzátartozók és a barátok elképzeléseit. Az ügy szempontjából azért volna fontos tudni, hogy Bogi a zebrán volt-e vagy már befejezte a kanyarodást, mert akkor megváltozik a jogállás, és nem csak őt teszik felelőssé a szerencsétlenség előidézéséért. (Mindenképpen hozzájárulna az eset tisztázásához, ha a román titkosszolgálat, a SRI közvetlen közelben lévő megyei kirendeltségének kamerái rögzítették volna a történéseket. Sajtóhírek szerint az egyik pásztázó kamera éppen nem arra nézett...)

Megemlékezés a helyszínen

A 29 évesen elhunyt Kiss Boglárka emlékére barátai figyelemfelkeltőnek szánt megemlékezést szerveztek a baleset helyszínén. Mintegy kétszázan jelentek meg részvétüket kifejezni. Az akcióval arra szerették volna felhívni a figyelmet, hogy a közlekedésben részvevők figyeljenek oda jobban egymásra, valamint a remélt sajtóvisszhang révén még mindig abban bíznak: találnak szemtanúkat.

A megemlékezés szervezői lampionokkal, mécsesekkel és csillagszórókkal készültek, valamint a helyszínen egy hófehérre festett kerékpárt helyeztek el. A megemlékezők a bicikli környékén helyezték el gyertyáikat, míg a földbe állított és meggyújtott csillagszórók mellett néma csenddel adóztak Bogi emlékének. A hófehér memento-bicikli azóta is ott árválkodik a park sarkánál.

Emberségről példát

A gyorsan működő és még gyorsabban romló kütyük, az sms-barátságok, a sharelhető, megosztható életbölcsességek, az iskolai vallási és politikai indoktrináció, valamint a szélsőjobbos koncertekkel dúsított kamaszbulik korában az egyetlen eszköz, amellyel viszonylag nyugodtan tudok gyereket nevelni: a könyv. Kamasz fiaim tavaly is könyvet kaptak minden lehetséges alkalommal, amikor adni lehetett számukra valamit. A tavalyi évet Nyáry Krisztián *Igazi hősök* című kötetével zártuk. Több okból választottam ezt a furcsa, szecessziós hangulattal zsonglőrködő kiadványt a fiaim számára. Először is azért keltette fel a figyelmemet, mert a Facebookhoz ragaszkodó srácok így vagy úgy találkoztak már Nyáry Krisztián poszttal. Hasonlóan a sokak által szeretett, sokak által vitatott *Így szerettek ők* című kötethez (amely a magyar írók életének kevésbé ismert, ámde annál fontosabb állomásairól szól) ennek a kiadványnak a fejezetei is felbukkantak a közösségi hálón. A Facebookról pedig könnyű átcsalni az olvasót egy könyv lapjaira: barátságos, jól tagolt, kedvvel olvasható szövegek várják online is, nyomtatásban is az olvasót. Ennél fontosabb szempont volt azonban az, hogy ez a kötet sajátosan strukturált, arányosan írt és szerkesztett alternatív történelemkönyvként, morális példatárként is használható. Nem utolsó sorban, az itt közölt portrék, életképek korrajzai egyénítettek, személyesek, ritkán vagy alig látottak: egyszóval izgalmasak. Igazi hősök – így szól a cím, a kötetet bevezető tartalomjegyzék pedig különböző meghatározásokat kínál arra, hogy mit jelent a hősiesség. Mivel ez egy – maradjunk ennél a meghatározásnál – alternatív történelemkönyv –, így a történelmi hősök ennek a lapjain nem feltétlenül azonosak azokkal, akikről szobrot mintáznak meg, akiknek emléktáblát avatnak. Vagy a megörökített hőstettek nem azonosak azzal, amit az uralkodó történetszemléletek hőstettként ismernek el. Semmelweis Ignácról, az anyák megmentőjéről például ebből a könyvből lehet megtudni, hogy a szülő nők biztonsága érdekében saját kollégáival szembeforduló orvost orvosok és ápolók ölték meg, tulajdonképpen saját családja tudtával. Mindmáig fel nem dolgozott történet, hasonlóan 32 párjához. „Így lett belőlem hazaáruló bitang” – áll az egyik fejezet, a Kozma Lászlóról szóló írás elején –, alcímként pedig ez szerepel: ő volt az első magyar számítógépkonstruktőr. Lehet-e ennél a két soros összefoglalónál jobban demonstrálni, mit jelent a magyar történelemben a hazaárulózás? „Szégyenleném, ha csakugyan ilyen államnak lennék gyermeke” – ez az idézet vezeti be a Hugonnai Vilmáról szóló fejezetet, az alcímből megtudjuk: az első magyar diplomás nő vallomását olvashattuk. Éles szilánk a tudásról, teljesítményről és a jogok egyenlőtlenségéről. A szereplők külön fejezetekbe rendeződnek a kötetben: külön figyelmet kapnak a teljesítmény, a tudomány, a hadviselés, az építés, az adományozás, a művészet, az oktatás és nevelés, a jogérvényesítés, a moralitás és az embermentés hősei. Lehet azon elmélkedni, hogy valóban összemérhető-e a jogvédelem és embermentés mondjuk a katonáskodással, a 19. század a 20. századdal. Hogy valóban heroizmusról van szó, vagy árnyalni kell a képet, a fogalmakat. Az, aki elolvassa ezt a könyvet, aki egy ilyen alternatív történelemkönyvvel a kezében nő fel, egészen biztosan kedvet kap az árnyaláshoz is, és ahhoz is, hogy a történetmozaikokat önállóan, felelősséggel rakja össze. Aszerint, ahogy a kisebb-nagyobb emberi erőfeszítések, áldozatok illeszkednek egymáshoz korokon át. És egészen biztosan másképp látja majd a köztéri szobrokat, emlékplaketteket az olvasó. Kedvet kap ahhoz, hogy mögéjük nézzen, lássa azt, ami nem látható.

Aki egy ilyen alternatív történelemkönyvvel a kezében nő fel, egészen biztosan kedvet kap az árnyaláshoz is, és ahhoz is, hogy a történetmozaikokat önállóan, felelősséggel rakja össze

Nyáry Krisztián fejezetcímekkel, alcímekkel, vastagított- és dőlt betűkkel, képaláírásokkal, hivatkozásokkal tagolt könyve tájékoztat és megtanít tájékozódni. Alkotó- és szerkesztőtársa, a tavaly elhunyt Bártfai Andrea lelkiismeretes munkája is kellett ahhoz, hogy ez a kötet kedvet adjon a tovább kutatáshoz, a rácsodálkozáshoz, a kritikához és az azonosuláshoz. Emberségről ad példát ez a hős-könyv amely a kattintás-barát korban lapozás-, nézés-, olvasás- és gondolkodás-barát.

Nyáry Krisztián: *Igazi hősök. 33 magyar* – Corvina Kiadó, Budapest, 2014.

PARÁSZKA BORÓKA

Búcsú Moszkvától

DÉNES ADÉL a nagyváradi Moszkva Kávézó programszervezője, magyarul event-managere, legalábbis februárig, mert aztán Budapestre költözik. A nagyváradi kulturális élet egyik nagyon fontos egyéniségét az elmúlt öt év tapasztalatairól Tasnádi-Sáhy Péter kérdezte.

Mielőtt arról beszélnénk, hogy milyen remek dolgokat csináltál az elmúlt öt évben Nagyváradon, tisztázzuk, miként kerültél ide. Tudtommal Székelyföldről jöttél…

Igen, udvarhelyi vagyok, és az egyetem miatt jöttem ide. Jelentkeztem Kolozsvárra kommunikáció-média szakra, illetve a Partiumra szociológiára. Kolozsvárra fizetős helyre vettek volna fel, ide nem, egyébként pedig az akkori barátom, aki később a Moszkva egyik alapítója lett, Békéscsaba mellett élt, és az is szempont volt, hogy közel legyek hozzá.

Gyorsan kikötöttünk a Moszkvánál, aminek ezek szerint kezdetektől fogva valamennyire a része voltál. Mesélnél a hőskorról?

2010-ben, két srác csinálta az Alma nevű helyet az egyetem mellett, majd kitalálták, akarnak valami nagyobbat. Sok beszélgetés után társultak az akkori barátommal, ebből lett a Moszkva itt a Sonnenfeld palotában, ami olyan szempontból is remek helyszín, hogy már a kommunizmus idején is zajlott itt a kultúra, volt nyomdász klub, benne sakk, meg fotó szakkör, és itt volt a Tempo tánciskola is. Mondjuk, amikor nyitott a hely, évek óta nem volt már semmi, iszonyatosan le volt lakva a ház. Nyitáskor például még csak azt a termet használtuk, amiben a központi bárpult van. Annyi.

Te milyen minőségben vettél ebben részt?

Először csak segítettem dekorálni, meg kitaláltuk a logót, aztán pedig én lettem az első báros, az első fél évben azt hiszem egyedül csináltam az egyetem mellett. Mondjuk, akkor még tényleg csak a baráti kör járt ide. Később kezdődtek a koncertek, és a többi. Azóta a tulajdonosi kör is változott.

A kommunikációnk két nyelven zajlik, a filmet angolul vetítjük, az asztalnál pedig, ha valaki nem beszél magyarul, teljesen természetes, hogy egy ember miatt is románra váltunk

Az már kezdetektől fogva cél volt, hogy ez ne egy szimpla kocsma legyen, hanem valamiféle kulturális színtér?

Teljesen egyértelműen.

Mi volt akkor a kínálat a városban?

A Posticumba jártunk jazz koncertre, az egyetemen volt még pár érdekes akció, az Almában is volt egy-két buli, de az nagyon kicsi volt ehhez. A mai Gekko helyén volt a Bánya, oda jártunk még, ott szólt néha Kispál és a Borz, meg olyan zenék, amire rezonáltunk, de nem volt túl nagy élet.

Akkor kimondhatjuk, Várad – könnyűzeneileg – nem volt rajta a térképen. Hogy indultatok el, hogy kezdtetek koncerteket szervezni?

Iszonyat egyszerűen. Felmegy az ember a netre, megnézi az adott együttes honlapját vagy Facebook-profilját, megtalálja, ki a kontaktszemély és ír neki. Utána jön a latolgatás, hogy mik az ő elvárásaik, mik a mi lehetőségeink, és ki lehet sakkozni.

Volt ehhez valami komoly anyagi forrásaitok?

Pont annyi, amennyi most is: amit a kocsma kitermel, meg a belépők. Támogatást sosem kaptunk sehonnan.

Most mégis nagyon komoly nevek járnak ide, láthatóan szívesen, ezt mégiscsak elértétek valahogy?

Az van, hogy a nagy nevek, és sokan mások, kifejezetten szeretnek hozzánk járni. Hallottam olyat, hogy komoly együttesek menedzserei beszélgettek arról, hol érdemes lemezbemutató koncertet tartani, és akkor jött, hogy Budapest, pár nagyobb magyarországi város, és a Moszkva. Nyilván ez egy más terep, másfajta fogadtatás, mint otthon, amit nagyon élveznek.

Ezt én értem, de abból, hogy az ember bátran írogat együttesek menedzsereinek, még nem következik egyértelműen, hogy például a Kispál és a Borz nála tartsa az összeállás utáni első koncertjét. Hogy lehet ezt elérni, sok sört adtok a VIP-ban, vagy csak simán kedvesek vagytok?

Azt hiszem, nagyon kedvesek vagyunk, sok olyan visszajelzést kaptunk, hogy sok helyen messze nem zajlik ennyire személyesen, baráti hangulatban a szervezés. Ha nem alszanak itt a fellépők, akkor zuhanyoznak valamelyikünknél, ha otthon felejtették a fogkeféjüket, adunk, utána pedig mindenki kinn bulizik az emberekkel. Sokkal nagyobb eufóriával fogadnak itt az emberek egy bandát, mint mondjuk Pesten, ahol heti húsz koncertből lehet válogatni.

Mennyire speciális a váradi közönség ízlése, ami megy Pesten, az itt is, vagy bonyolultabb?

Erre öt év után sem tudom a választ. Volt már hirtelen beesett ismeretlen belgrádi blues banda koncertjén száz ember, vagy mondjuk a leggyengébbnek számító hétfőn négyszáz, és kongott már a terem automatikus sikernek gondolt bandának.

Sokan hátrányként említik, hogy Várad tranzit város, de tudtommal ti ezt az adottságot jól használjátok.

Persze, ez óriási előny. Szeretünk mondjuk egy bandát, akik adott esetben New York-iak. Természetesen nem tudnánk kifizetni, hogy eljöjjenek egyedül hozzánk, így elkezdünk szervezkedni Pesten, meg Székelyföldön, Aradon, Temesváron, csinálunk nekik egy turnét. Meg fordítva is működik: figyeljük, ki jár erre, és lecsapunk rá, hogy oda vagy visszafele álljon meg nálunk. Ezeket nem lehetne megcsinálni, ha Várad nem ott lenne, ahol. Ezzel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy a legkevesebb koncertet Kolozsvárra sikerült átszervezni. Ott olyan trendek vannak, hogy a klubok nem szívesen vállalnak be semmi meredekebbet.

Merthogy nálatok a nagy – alternatív – nevek mellett vannak például elég durva free jazz koncertek, és mindenféle előadók az elvetemülten underground szcénából, szerte a világból…

Ha egy ilyen kicsi városban pártalapon terelgetjük az embereket, főleg kulturális eseményeken, akkor annyi lesz az eredmény, hogy itt is lesz harminc ember, meg ott is

Igen, amit elég nehéz csinálni, de ez azt hiszem egyfajta védjegyünk.

Tény, hogy itt mindig nagy menet van.

Igen, most számoltam össze, hogy 2014-ben kábé hetven koncertünk volt, egyébként pedig legalább háromszáznál tartunk és akkor a millió más aktivitásról, kiállításokról, kvízestekről, versestről, vásárról, filmvetítésről még nem is beszéltem.

A millió más aktivitásra mindjárt áttérünk, de előbb maradjunk még a koncert vonalon. Mi volt a szervezéssel kapcsolatos legnagyobb élményed?

Tavaly történt, hogy két zenekar Bécsből mindenképpen együtt akart jönni. Az ilyet nem igazán szeretjük, főleg nem egy estére, mert nyolckor még nincs senki, tízkor meg abba kell hagyni, szóval nehéz. Azt végül sikerült elérni, hogy két egymást követő este játszanak, de így is rengetegen voltak, szóval nem tudtunk szállást adni. Erre teljesen látatlanba azt mondták, ez nekik nem jelent problémát, kemping cuccal jönnek és elalszanak bárhol. Mondtam, ez itt mégiscsak romkocsma, füst van, az emberek hajnalig mulatnak, de ennek ellenére is boldogan elaludtak itt a VIP teremben, és köszönték, hogy megengedtük, pedig mondjuk Bécsben a fél város megmozdul rájuk. Nagyon jó érzés látni, amikor valakinek tényleg csak az számít, hogy eljuttassa a zenéjét az emberekhez.

Gondolom van példa az ellenkezőjére is.

Igen, vannak olyan nagyon menő magyarországi zenekarok, akik megélhetési zenélést csinálnak. Sosem éreztem abban kihívást, hogy ők eljöjjenek a Moszkvába.

Említetted az előbb a tíz órás koncert befejezést, mint korlátot, tudtommal ez egy kompromisszum, korábban egy időre be is zártak benneteket csendháborítás miatt.

Igen, van egy szomszéd, aki szeretne eltűntetni minket a Föld színéről, legalábbis az ő utcájából. Kaptunk egymás után három csendháborításos felszólítást, amit méréssel sem tudtak igazolni, fellebbezni sem volt időnk, és azután becsukatták a helyet egy hónapra, mert ez a törvény. Az jó érzés volt, hogy emiatt sokan kimentek az utcára. Azóta tartjuk a tíz órát.

Azt hiszem az, hogy sokan kiálltak mellettetek, annak is köszönhető, hogy a Moszkva, a sokféle programmal egy közösséget hozott létre. Most viszont megkérlek, mesélj ezekről a programokról!

Az egyik legvagányabb kezdeményezés például egy cserebere vásár volt. Ez arról szólt, hogy a lányok, köztük én is, kiszedik a gardróbból azokat a ruhákat, amiket már nem hordanak, és elcserélik egymás között. Aztán csatlakozott hozzánk a Családsegítő Egyesület, akiknek volt hasonló rendezvényük, hogy fogjunk össze. Mostanra ez továbbfejlődött, egy olyan vásár lett belőle, ahol csak kézzel készített, meg házi dolgokat lehet árulni. Karácsony előtt akkora az érdeklődés, hogy egy tűt nem lehet leejteni. Az asztalokért az árusoktól pénzt kérünk, amit maradéktalanul jótékony célra ajánlunk fel.

Egyszer beszélgettünk arról, hogy a Moszkvának nem lett valahogy igazi konkurenciája az elmúlt öt évben, pedig azt mondtátok, még örülnétek is neki.

Igen, már csak azért is, mert jó lenne nem a saját munkahelyemet látogatni rekreációs céllal. Elég nehéz úgy szórakozni, hogy azt nézed, tele vannak-e a hamutartók, jól vannak-e elosztva a székek az asztaloknál, vagy csak simán odajön hozzád valaki, hogy elmondja, melyik koncert nem tetszett, kit kéne elhozni, meleg a viszki vagy elfogyott a budipapír. Hogy mi az oka a konkurencia hiányának, nem tudom. Ami számomra fontos, hogy nálunk román-magyar multikulturális élet zajlik, bár majd hetven százalékban magyarok járnak ide, jóllehet, ha román együttes jön, akkor meg minimum a fordítottja, de nem ez a jellemző. Persze, ez sem

A Moszkva utcai klub a Sonnenfeld palotában méltán szerzett hírnevet

Dénes Adél. Kellett egy új kihívás

szándékos. Magyarok kezdtük el csinálni a helyet, a mi barátaink jöttek első körben, akik szintén többnyire magyarok, és persze az ő román barátaik. A kommunikációnk két nyelven zajlik, a filmet angolul vetítjük, az asztalnál pedig, ha valaki nem beszél magyarul, teljesen természetes, hogy egy ember miatt is románra váltunk. A lényeg, hogy értsük egymást.

Hogy látod a várost a Moszkván kívül?

Én nem látok a Moszkván kívül olyan helyet, ahol szívesen dolgoznék. Ezért megyek el a városból is amiatt, hogy a Moszkvát itt hagyom.

Adódik a kérdés, miért hagyod itt a Moszkvát?

Szükségem van valami másra. Úgy érzem, az itteni munkám valahogy tetőzött, nem tudok megújulni benne, nem tudok igazán hozzátenni érdemben, meg talán kicsit fáradt is vagyok, nem könnyű behozni az embereket.

Talán azért is, mert egy erősen civil vonalat képviseltek egy erősen átpolitizált városban, nem tartoztok sehova.

Pedig ez nem volt fontos szempont, csak valahogy így alakult, hogy mindig minden oldalon álltunk, vagy sehol se. Nézőpont kérdése. Lehet nincs is ehhez készségünk. A francia haverommal ugyanúgy iszom a kávét, mint a románnal, magyarral, zsidóval, vagy cigánnyal. Azt hiszem, bele is csömöröltem otthon a nagy magyarságba. Amikor idejöttem, anyukám a csomagban székely címert küldött a szalonna mellé, hogy tegyem ki a falra, mert jó lesz az. Gyerekkoromban kétszer, ha beszéltem a bukaresti rokonokkal, meg egyszer egy nyarat eltöltöttem náluk. Csakhogy Székelyföldön könnyebb kiállni azokért az értékekért, amikhez a való életben már nem sok közünk van, vagy éppen utálni másokat, mint ott, ahol együtt kell élni, dolgokat megvitatni, vagy kocsmaasztalt megosztani. Szóval a magyarkodás hamar lekopott rólam.

Jön a 30Y, a Hiperkarma, a Bälga, a Bin-Jip, a Žagar, visszatér a Budapest Bár, a Vad Fruttik, Péterfy Bori, román részről jön a Viţa de Vie

Egy helyzet volt, amikor frontvonal közelbe kerültetek, tavaly partnerek lettetek a politikailag erősen implikált Szent László napokon. Ez hogy történt?

Hihetetlenül egyszerűen. A szervezők között sok olyan ember van, akikkel hetente többször együtt kávézunk, főzünk, sörözünk, magyarán a barátaink, attól függetlenül, hogy mi van a politikával. Hívtak, és mi mentünk. Csinálhattunk egy marha jó nulladik napot, amin bemutatkozhatott a lakótársnőm a rendkívül tehetséges zenekarával, láthatta az a közönség, másnap ők hoztak valakit, akit a mi közönségünk ismert meg, aztán meg kimentünk egy sátorral, ahol volt papírmerítés, meg programok, és igyekeztünk minél több embernek elmondani, hogy jöjjenek egész évben hozzánk, mer' az nagyon jó. Részünkről ennyiről szólt az egész, nem többről. Szerintem, ha egy ilyen kicsi városban pártalapon terelgetjük az embereket, főleg kulturális eseményeken, akkor annyi lesz az eredmény, hogy itt is lesz harminc ember, meg ott is. Nem jobb, ha az a hatvan együtt érzi jól magát? Nem az a legfontosabb, hogy művészi értékek minél több emberhez eljussanak? Mellesleg mindkét politikai oldalról dolgozott már nálunk nagy névnek a gyereke, és ez a része a kutyát sem érdekelte.

Említetted a művészi értékeket. Szerinted mennyire van igény ezekre Váradon?

A populáris dolgokra van nagy igény. Pontosan ismerjük a receptet, milyen zenekarokat kéne hívni, milyen ital promóciókat kéne csinálni, hogy több pénz legyen, de mi nem ezt választjuk. Az értékeket viszont, amiket fontosnak tartunk, szeretnénk minél több emberhez eljuttatni. Mindig próbáljuk győzködni az embereket, hogy jobb, ha idejönnek, mintha otthon ülnének, mindig találhat valami érdekeset, minimum pár embert, akivel megoszthatja a gondolatait. Az például nagy segítség lenne, ha a helyi média mellénk állna, és nem kéne durva piaci árat fizetni egy hirdetésért a rádióban vagy az újságban. De ezt egyelőre tudjuk pótolni civil vonalon. Van egy csomó önkéntesünk, akik segítenek promózni, cserébe ingyen jöhetnek minden eseményre.

Ennek a rendszernek, amit ma a Moszkvának nevezünk, te oszlopos tagja, rugója vagy, mi lesz, ha elmész?

Nyilván lesz más. Beszélgetünk emberekkel, lesz valaki, aki csinálja és minden megy tovább. Én már májusig mindent leszerveztem, nagyon jó tavasz lesz, csomó olyan banda, akik nem voltak még, vagy nagyon várjuk őket vissza. Jön a 30Y, a Hiperkarma, a Bälga, a Bin-Jip, a Žagar, visszatér a Budapest Bár, a Vad Fruttik, Péterfy Bori, román részről jön a Viţa de Vie, folytatódnak a nemzetközi jazz projektek. A szervezés mindig két, három, négy hónappal előrébb tart.

Szóval az utódodnak lesz ideje felkészülni… És veled mi lesz?

Az biztos, hogy költözöm Budapestre, elég valószínű, hogy zenekar menedzsmenttel fogok foglalkozni, de még nem publikus. Nehéz innen elmenni, hisz rengeteg remek barátom van Váradon, és az életemet is itt indítottam el. Szeretnék sokszor visszajönni. Az például nagyon zavar, hogy az előbb említett koncerteken messze nem biztos, hogy itt leszek, van olyan, amiért három éve tárgyalok, de hát ez ilyen.

Okos ördögök kora

Felvilágosodástól elsötétítésig címmel jelent meg tavaly DR. LUDASSY MÁRIA politikafilozófiai írásait tartalmazó kötet az Atlantisz kiadó gondozásában. A szerzőt a Charlie Hebdo-tragédia után kérdeztük a felvilágosodás örökségéről, kudarcairól.

Hosszú ideje nem volt ilyen éles, tömegeket megmozgató vita a felvilágosodás alapelveiről – a szólásszabadságról és a vallási türelemről – mint most, a Charlie Hebdo szerkesztősége elleni támadás utáni hetekben. Mi ez, a felvilágosodás válsága, vége vagy reneszánsza?

A közéletben Magyarországtól az Iszlám Államig inkább az elsötétítés divatja dominál. Magának a felvilágosodásnak és az emberjogi hagyománynak sem olyan egyszerű az értelmezése, mint ahogy én, vagy kedvencem, Condorcet szeretnénk. Az emberjogi fundamentalizmus, ami az elidegeníthetetlen személyes szabadságjogok ideológiája Locketól és a különböző emberjogi deklarációktól kezdve, és olyan interpretátorai vannak, mint Kant vagy Habermas, nem mindig esik egybe egy másik fontos felvilágosodás korabeli hagyománnyal: a különböző kultúrák megértésének és elfogadásának hagyományával. Ez utóbbi – amit Kanttal szemben Herder, Diderot-val szemben Rousseau képviselt – több megértéssel van az emberjogi álláspontt ellentétes, vagy azt el nem fogadó különbségek iránt. Ahogy Herder mondta, az emberi jogok deklarációja a franciák számára jó alkotmány, nekünk németeknek nem feltétlenül ez a követendő. Meg különben is – mondta Kant kritikájában – az emberi jogok elmélete Európa északnyugati csücskének világnézete, és miért kéne ezt az egész emberiségnek elfogadni? Ha innen nézzük, akkor már nem olyan egyszerű, hogy ki a felvilágosodás örököse. Nyilvánvaló, hogy az emberjogi fundamentalisták – magamat is ide sorolom – az elidegeníthetetlen emberi jogok retorikáját vallják, míg a különféle kultúrák megértését propagálók elfogadják nem csak a csadort, hanem a kislányok klitoriszának a kivágását. Elvégre az is egy jól körülhatárolt etnokulturális hagyomány része.

Dr. Ludassy Mária filozófus

Sem azt nem mondhatjuk, hogy éljen az individuális szabadság, sem azt, hogy éljen a totális zárt társadalom

Biztos, hogy vagy-vagy kérdés? Nem kibékíthetőek az ellentmondások, akár a felvilágosodás hagyományainak tovább- és újragondolása révén? A kötetben szereplő tanulmányok mindegyike a korrekció lehetőségeit járja körül. A tudás, a hatalom korrekcióját például.

Nagyon sok kedves összeegyeztetési lehetőség van, nincs épelméjű ember, aki univerzalizálni akarná a különböző nemzeti sajátosságokat. Nem véletlen, hogy a klitorisz kimetszésének példáját hoztam, ez Franciaországban per tárgya is volt. Ez például emberi méltóságot sért – még ha „csak” a nők méltóságát is – erről pedig nem lehet alkudni. Akkor sem, ha az a százszor szent hagyomány vagy vallás előírása. Az, hogy az emberi jogok kategóriájába mi tartozik, az a 18. század óta eléggé körvonalazható. Most arról hallani, hogy hány keresztény templomot gyújtottak fel arab országokban a Charlie Hebdo elleni merénylet miatt. Ez ugyanolyan abszurd, mint az, hogy Franciaországban mecseteket

NÉVJEGY

Ludassy Mária (Budapest, 1944. január 14.) Széchenyi-díjas magyar filozófus, a filozófiatudomány doktora, az ELTE BTK Filozófiai Intézet Általános Filozófia Tanszék tanára, az MTA doktora. Kutatási területe az angol és francia felvilágosodás morálfilozófiája, a liberalizmus klasszikusai és a francia politikai katolicizmus története.

gyújtanak fel. Nincs kettős mérce. A vallásszabadság követelése minden egyházra érvényes.

Évszázados viták vannak a felvilágosodás elveiről, válsághelyzetekben mégis mindig újrakezdődik ezekről a vita. Ez a felvilágosodás kudarca?

A felvilágosodás kudarcát a legnagyobb felvilágosodás-kutató, a kantiánus Cassirer jelentette be, akinek *A felvilágosodás története* című monográfiája máig a legtöbb, amit erről a korszakról lehet mondani. Ezeket a műveit vidáman írta a harmincas évek elejéig a weimari Németországban, vitatkozott időnként a konzervatív Leo Straussal, a több mint konzervatív Carl Schmittel, akiről tudjuk, hogy később a náci jogfilozófia szellemi őse. És közben földolgozta a felvilágosodás történetét, mint az európai identitás fontos mozzanatát. Az *Állam mítosza* című művét már Amerikában írta, kétségbeesve konstatálta, hogy mennyire nem érezte a liberális és konzervatív értelmiség, ahogy a „lunatikus eszme", a nácizmus eszméje veszélyt jelenthetett. Cassirer látta a folyamatot, hogyan jött vissza a mitikus gondolkodás. Azt hiszem, Németországban, de még Magyarországon is ez a mitizálás meg se szűnt. Gyönyörű Eötvös idézeteket tudnék hozni a 19. század uralkodó eszméiről, amikor úgy tűnt, hogy meghaladtuk a turulos, Csaba királyfis mitológiát. És ím kiderült, hogy nem haladtuk meg. Hiába a kritikai racionalizmus, a kanti morálfilozófia, ezek csak a felszínét súrolták a közép-kelet-európai gondolkodásnak. A mélyén mindennek ott maradt a sötét irracionalitás, ami a költészetben szép, de értekező prózában rettenetes.

Miért maradt ott? Elégtelen a felvilágosodás által kínált fogalmi készlet? Az érvelés? Elégtelen ezeknek a jelenléte a politikai struktúrákban? Vagy maguk a struktúrák elégtelenek?

Pusztán a felvilágosodás gondolkodóinak fordítói, feldolgozói mindent megtettek azért, hogy eszményeink ne legyenek másutt megunt ócskaságok, ahogy Ady fogalmaz. Az erdélyi unitáriusok a 18. századi dissenterek szimultán fordítói voltak. A legradikálisabb emberjogi eszmék képviselőit, Tom Paine-t, Richard Price-t Körmöczi János unitárius püspök fordította. Abban az időben, amikor Paine Burke-kel vitatkozott. Ennyire bent voltunk a fősodorban, legalábbis eszmetörténetileg. Nem lehet azt mondani, hogy valami „magyar genetikai kód" miatt maradtunk el. A mélystruktúrákat azonban alig érintette az a szellemi pezsgés, ami a felvilágosodás, vagy a reformkor idején volt. Eötvös József Tocqueville és Benjamin Constant szellemi kortársa minden értelemben. Ugyanazok a dilemmák foglalkoztatták: szabadság, egyenlőség és nemzetiség összeegyeztethetősége. Szóval azt hiszem, nem a filozófusoké a fő bűn, hogy így lemaradtunk. Nálunk az atavisztikus-mitológikus gondolkodásmód vonzereje, amelyen a karteziánus szellem már a 17. óta csak mosolyog, valahogy népszerűbb lett. Utoljára 1989-ben volt heroikus kísérlet a megújulásra, és ezt most a romjaiban látom.

Ki ne dobjuk az elmúlt huszonöt évet egyetlen mozdulattal.

Nagyon sok korrigálnivaló van, a legnagyobb hibája a jogállami alkotmánynak az volt, hogy nem tudta kidolgozni saját megvédésének jogi eszközeit. Azt, hogy ne lehessen ilyen könnyedén egy Ipad-on lerombolni mindazt, ami a jogi garanciáit jelentette az alkotmányos berendezkedésnek. Másik nagy dilemma a liberalizmus és demokrácia antinómiája, ami Locke óta központi kérdése, ha nem is mindig egyértelműen, a liberális hagyománynak. Látnunk kell, hogy vannak szent, elidegeníthetetlen emberi jogok és ugyanakkor, ugyanabban a társadalomfilozófiában tételeztetik a többség döntése. A többség törvényhozó hatalma szinte korlátlan. 1688 óta, de legalább 1789 óta azzal kínlódik a legmodernebb politikafilozófia is, hogy ezt a két szempontot összeegyeztesse. Mi van, ha ez a kettő nem vág egybe? Locke úgy gondolta, hogy a többség igazából nem veszélyezteti az emberi jogokat, vagy ha igen, akkor az élet, a szabadság és a tulajdonjog leszavazhatatlan marad.

Ahogy látom, az emberi jogok leszavazhatatlanságának mítosza összeomlik

Ezt már száz évvel később a franciák problematikusabbnak látták. Constant szörnyű kifejezést használt (bár nem olyan értelemben, ahogyan azt a huszadik században értették). Úgy vélte, a népszuverenitás nevében a nép minden egyes részének a holokausztja is megkövetelhető. Lehet egy olyan nagy egész, amelynek a nevében megsemmisítünk minden részérdeket, minden individualitást. Ezt a jakubinus diktatúrának "hála" fedezték föl a franciák. A dilemma feloldására nem tudok megnyugtató képletet mondani. Ahogy látom, az emberi jogok leszavazhatatlanságának mítosza összeomlik. A szemünk elől tűnnek el alapvető szabadságjogok, kétszáz éves jogelvek a vallásszabadságtól, az állam-egyház szétválasztásán át a tulajdonbiztonság elvéig, vagy a visszamenőleges törvénykezés tilalmáig. Mindez legitim többségi felhatalmazásra való hivatkozással történik.

Eltűnnek ezek a felvilágosodáshoz köthető jogi kategóriák, de mi jön helyettük? Jön valami más, vagy keletkezik egy űr?

Jogállami szempontból vákuum van, eltűnik a jogbiztonság. Az illiberális demokráciát nem Tusnádfürdőn találták fel, hanem a genfi polgár, Jean Jacques Rousseau hirdette meg. Nem olyan képviseleti demokráciát akart, amit az angolok. Ő a közéletben való permanens részvételt szorgalmazta, amelyben a köz java fölülírja az individuális jogérvényesítést. Szerinte az államvallás erkölcsi előírásai megsemmisíthetik az egyéni kételyt, szkepszist. Rousseau vissza akart menni az időben, egy antik demokráciamodellt keresve. Azok a demokráciák csak illiberálisak lehettek, mert az ókorban nem volt még liberalizmus – ehhez a képlethez pedig az is hozzátartozik, hogy az emberek egy része rabszolga volt. A permanens közélet a szabad embereket illette meg. Ez a Rousseau-i ideál, ennek a torz továbbgondolása a nem parlamentáris, nem liberális demokrácia, amely a vezérelvvel kombinált közvetlen népakarat érvényesülése. És még ez a népakarat se nagyon nyilvánuljon meg, legalábbis a jelenlegi

magyar törvényhozás szerint, amely a referendumokat ugyanúgy visszaszorítja, mint a hagyományos egyéni szabadságjogokat.

Kételyek nélkül hivatkozik ma nagyon sok érvelő a többségre, a népakaratra, a kulturális-vallási közösségek szándékaira. Azt pontosan értjük, hogy ezek a fogalmak ma mit jelentenek?

Van olyan helyzet, amikor a híres-hírhedt Rousseau-i különbségtételnek megfelelően a volonté générale és a volonté de tous, az általános akarat és mindenki akarata eltér egymástól. Tegyük fel, hogy adva van egy etnokulturális közösség, amelynek tagjai, ha az egyéni érdekérvényesítést követik, akkor meg sem állnak, amíg három határt át nem lépnek. Maguk mögött hagyják a közösséget, ahol csak a hagyományok élnek, és semmi perspektívája az egyéni kibontakozásnak. Rousseau törvényhozója ilyenkor azt mondja, hogy nem, lélek az ajtón se be, se ki (ez el is hangzik a *Korzikai alkotmánytervezetben*) mert csak a maradók tudják megőrizni őseik hitét, erkölcsiségét stb. Nem szabad idegeneket sem beengedni, mert akkor a betelepülők hozzák a kárhozatos kozmoplita szellemet. A szót Rousseau használta, nincs anakronizmus. Az általános akarat a közösség erkölcsi parancsolatát fogalmazza meg, a szigorú hagyományőrzés, röghöz kötés és az idegenngyűlölet is. Az individuális szabadság bomlasztja a közösséget. Akik így vélik, attól félnek, kiürülne Székelyföld, vagy Magyarország, ha nincsenek olyan törvényes eszközök, amelyek érvényesítik mindenki akaratával szemben az ideális, általános akaratot. Nincs erre a dilemmára egyszerű megoldás. Sem azt nem mondhatjuk, hogy éljen az individuális szabadság, sem azt, hogy éljen a totális zárt társadalom. A *Lengyel alkotmány tervezetébe* még azt is belefoglalta Rousseau, hogy húsz éves korában egy lengyel ne legyen ember, hanem teljes egészében legyen lengyel. Ebben nincsenek emberi jogok, egyetemes szabadságjogok, csak a lengyel hagyomány, szokások érvényesülnek. Kétszázötven éve megfogalmazott alternatíva ez. Ezzel szemben Price, akit ma anakronisztikusan emberjogi harcosnak nevezhetünk, arra figyelmeztet: nem véletlen, hogy a megváltó sohasem beszélt a hazaszeretet erényéről. Ez ugyanis zsidó, vagy pogány erény, és nem keresztényi.

A 21. század véres küszöbén állunk. Van-e esélye most a felvilágosodásnak?

Talán az a 17. században, a Descartes és Hobbes, a nagyon nem humanista Hobbes által megfogalmazott elv, hogy az emberi értelem, az ember észbeli képessége egyenlően van elosztva. Mindenki föl tud mérni egy racionális érdekkalkulációt, amely révén a másokkal való együttélés, a modus vivendi kialakítható. Ez a felvilágosodás minimális programja. Ez a Leviatán-elv: az ésszerű állam megrendszabályoz bennünket, de magunk hozzuk létre, racionális kritériumok alapján. A másik oldalon ott van a kantiánus illúzió, az erkölcsök metafizikája, a célok birodalma. Az *Örök békében* köt egy kompromisszumot Kant is. Azt mondja, hogy "okos ördögökkel" is el lehet jutni az örök békéig, de itt a hangsúly az okoson van. Az én minimális elvárásom az: rendben van, ördögök vannak uralmon, de legalább ésszerűen uralkodnának.

Mindenki föl tud mérni egy racionális érdekkalkulációt, amely révén a másokkal való együttélés, a modus vivendi kialakítható

A Charlie Hebdo után hogyan lehet racionális érdekegyeztetést folytatni?

A legfontosabbat, a sajtó, a véleményszabadság védelmét Európa szépen biztosította. Ezt az örökséget vállalja és védi a kontinens. Fontos, értsük a még régebbi elvet, a vallási türelem elvét: mindent lehet a vallási közösségben tenni, amit a büntető törvénykönyv nem tilt. Szép vagy csúnya rajzokat csinálni nem ütközik törvénybe. Embertársainkat megölni igen. Akkor is bűntett, ha esetleg ezt a gyilkosságot állítólag Isten parancsolta.

„Rendben, ördögök vannak uralmon, de legalább ésszerűen uralkodnának"

FOTÓK: 168 ÓRA

Bohózattól a banalitásig

Tetszik tudni, ez az a bohózat, amelyben szerepel Rettegi Fridolin, a komédiás, aki „elhinti a kultúra magvait” amerre vándor csepűrágói megfordulnak, úgy terjeszti a színház varázsát, hogy az még a leghiggadtabb, legbölcsebb tanárt is megfertőzi, nemhogy a kisasszonyokat és kiscselédeket. Ahová Rettegi beteszi a lábát, retteg minden tisztes polgár a színházvírustól. Pedig nem nagy szám ez a társulat, kevesen vannak, nem is túl jó színészek, a primadonna sem az első fiatalságát éli, de nem számít, mert a színház az színház, azaz varázslatos, ellenállhatatlan, csodálatos.

Rettegi figurája mintegy összenőtt Bilicsi Tivadar nevével, ha nem tévedek, a szerzők neki írták. Nagyváradon a magyarországi Szirtes Gábor játssza, aki mindent megtesz, hogy nevetést csiholjon a nézőkből, sikerül is neki, noha nekem sok volt, mert úgy vélem, a bohózat és a bohóckodás különböző fogalmak.

De nem baj, *A szabin nők elrablása* című bohózat sok mindent elbír, ha elég vicces és pörgős, sajnos a váradiak előadása kissé vontatottra sikeredett. A szintén magyarországi Halasi Imre, akiről a szakma azt állítja, hogy a műfai egyik legjobbja, nem vette észre, hogy két különböző műfaj keveredett az előadásban: Szirtes, Gajai Ágnes, és a mindig varázslatos Csíky Ibolya bohózatot, a többiek szalonvígjátékot játszottak. Mintha a rendező nem figyelt volna, és a színészek a maguk elképzelése szerint oldották volna meg feladataikat. Halasi az előadás műsorfüzetében úgy fogalmaz, hogy számára „a banalitás nagyon fontos tényező, hiszen az életünk tele van efféle eseményekkel, melyek következményeit folyamatosan viseljük, viselnünk kell.” A rendező szerint *A szabin nők elrablása* „kiválóan megírt banális história az emberi esendőségről, hiszékenységről, játékosságról, féltékenységről, a komédiás lét fontosságáról”. Stimmel – mondom váradiasan, csak azt tessék megmondani, miért az előadás lett banális, fantáziátlan? Pedig jó színészek alkotják a szereposztást, csak meg kellett volna mondani nekik, miről szól a Halasi-féle produkció. A koreográfus is észrevehette volna, hogy a táncoknak nincs dinamikája, hogy ismétlődnek a mozdulatok, unalmasak. A díszlettervező és jelmeztervező is kitalálhatott volna szellemesebb színpadképet és ötletesebb ruhákat. Mintha a rendező nem igazán tudta volna, hogy a szórakoztatáson belül, mit akar. Szórakoztatni nemes feladat, ez a színház egyik lényege. Még a legfinnyásabbak is szívesen nevetnek egy jó bohózat előadásán.

Ismétlem, a színház mindig varázslatos. Az elegáns szilveszteri közönség sokat nevetett és tapsolt *A szabin nők elrablása* előadásán. Ezzel a rendező elérte a műsorfüzetben deklarált célját: szórakoztatta a nézőket. S ha a néző jól érzi magát, akkor rendben van. A többi már csak az én finnyásságom, hogy folyton elvárásaim vannak. Kosztolányi így kezdi egyik színházkritikáját: nekem tetszett. Én távolról sem közelítem Kosztolányit, mégis engedtessék meg, hogy parafrazáljam: nekem nem tetszett. De ez nem jelent semmit.

SIMON JUDIT

Ifj. Kovács Levente és Szirtes Gábor

FOTÓ: SZIGLIGETI SZÍNHÁZ

Nagyváradi Szigligeti Társulat

Kellér Dezső–Horváth Jenő–Szenes Iván:

A szabin nők elrablása

zenés bohózat

Rendező:	Halasi Imre
Díszlet- és jelmeztervező:	Laczó Henriette
Zenei vezető:	Horváth Károly
Koreográfus:	Hátszegi Erika

Élethű fikciók

Egyre népszerűbb műfaj a művészi és dokumentarista alkotások házasságából született áldokumentumfilm, amelyre egész sorozat is épült már, és számos filmet is találni, amely magán hordja a jegyeit. Remek eszközként szolgál ugyanis arra, hogy hitelesebbnek tűnjön. A filmek egyébként is többnyire azt „játsszák" – együtt a nézővel – hogy amit elmesélnek, az igaz, sőt úgy történt minden, ahogyan azt tálalják. Az áldokumentumfilmek, angolul mockumentary-k pedig egy lépést előre tesznek ebben a kérdésben. KUSTÁN MAGYARI ATTILA írása.

Pózolni a vámpírok is tudnak

Egy bérgyilkos élete: Veled is megtörténhet

Az 1992-es, belga *C'est arrivé près de chez vous* egy bérgyilkos történetét meséli el. Az angol cím egyébként *Man bites Dog*, ami a brit sajtómágnás Alfred Harmsworth mondását örökíti meg, miszerint nem az a hír, hogy egy kutya megharap egy embert, hanem ha egy ember megharap egy kutyát.

Ben, aki örömmel állt egy kíváncsi stáb kamerája elé, a maga lazaságával meséli el, hogyan szokott embereket ölni, mennyi kreativitást visz a munkájába, mire szokott figyelni. Úgy mesél arról, hogy a testeket legjobb darabolva dobálni a folyóba, mintha azt részletezné, hogyan készül a kuglóf.

Ben nem csak beszél, hanem mutat is – nemhiába dermesztette halálra annak idején közönségét, és hozta meg rendezőinek a Filmkritikusok Nemzetközi Díját. A bérgyilkost lekapják munka közben, amikor van alkalma megmutatni, milyen trükköket fundált ki, hogy adott embereket eltegyen láb alól, amikor pedig éppen nem öl, nagyívű eszmefuttatásokat ereszt meg a világ dolgairól.

Időközben a stáb is részesévé válik a történetnek, egy adott ponton emberüket veszítik el, a film tehát ügyesen szippantja be a nézőt és teszi még inkább hitelessé, ami a vásznon pörög. Ha el kell döntenünk, hogy ezt a stílusos, de kissé neurotikus figurát szeressük-e a maga esetlenségében, vagy elriadjunk tőle, mert embereket gyilkol előszeretettel, nem lesz könnyű dolgunk. Bármenynyire makacs az erkölcsi iránytűnk.

Bérgyilkos, munka közben

Esetlen vámpírok élete: Mit csinálunk az árnyékban?

Látott már bugyuta vámpírokat, akik évszázadok óta lébecolnak a világon, és jele nincs annak, hogy veszélyesek volnának? Egyébként azok, megvan minden erejük és szükségletük, ami a vámpíroknak jár, mégis olyan emberiek… A 2014-es új-zélandi vígjáték, a Mit csinálunk az árnyékban? (*What We Do in the Shadows*) pontosan ilyen figurákat mutat be, akárcsak a fent bemutatott film: szelíd fenevadakat.

Ezek a fiúk nevetségesen öltöznek, félrehallanak, hülyét csinálnak magukból, koporsóban alszanak, lelkiznek, alkudoznak a klub bejáratánál, hogy engedjék be őket, szelfiznek, mellesleg beismerik: hát, ilyen a vámpírélet: muszáj emberi vért innod! A mások vámpírrá változtatása egyébként rendszeresen foglalkoztatja őket, megtörténik az is, hogy megbánták, ha egy kellemetlenebb figurát tettek örökéletűvé, aki „folyton a ház körül repdes, gyanússá válik a szomszédok előtt".

Előfordul, hogy farkasemberekkel találkoznak az éjszakában, ekkor a két egymást gyűlölő társaság keményen összeszólalkozik, és mennek tovább a maguk útjára.

Ebben a furcsa világban egyébként nyílt titok, hogy léteznek vámpírok, a fiúk előszeretettel kérkednek is ezzel, a szkeptikusokat pedig egy kis átalakulással ijesztgetik.

A horror-komédia berángat egy különös, groteszk világba, aztán úgy játszik velünk, mint cica az egérrel: amikor már komolyan vennénk a vámpírokat, belekeveri őket egy buta szituációba, vagy megmutatja, milyen esetlenek is valójában. A végén pedig nem tudjuk, rettegjünk vagy nevessünk, ezért meg kell tanulnunk, hogyan váltogassuk a két reakciót.

Tudja-e, mit csinált 1900 januárjában a 37. nagyváradi gyalogezred zenekara? A Zöldfa étterem disznótoros estjein játszott. S mi volt a divatos ital a búcsúzó 19. század végén a váradiak közt? A frissen csapolt fekete Bock sör.

Péter I. Zoltán legújabb kötete

A Zöldfától a Kék macskáig

címmel a Monarchia korának nagyváradi vendéglőit kínálja az olvasónak.

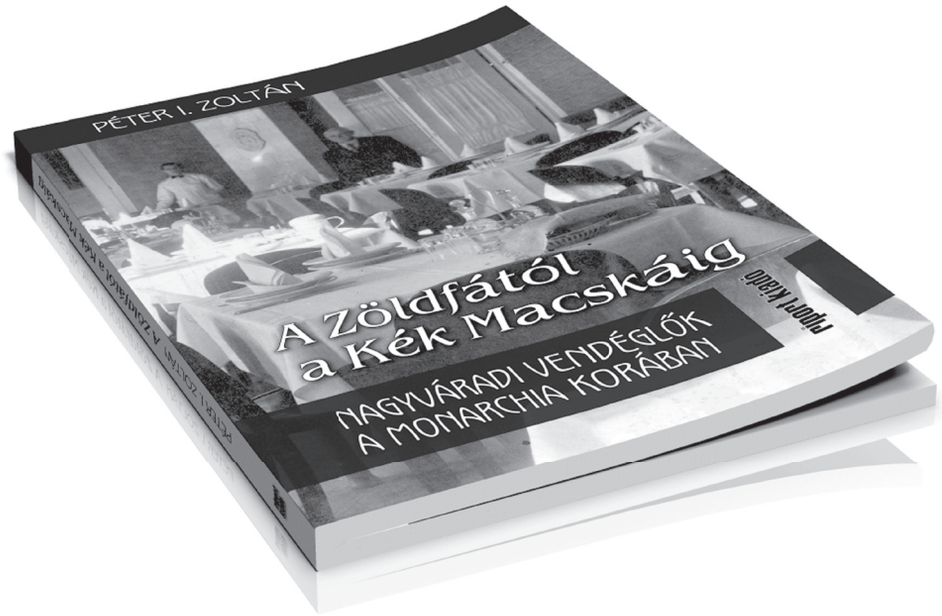

Keresse Nagyváradon, Kolozsváron, Marosvásárhelyen, Csíkszeredában a jobb könyvesboltokban,
valamint megrendelheti a kiadótól is a 0259-419924 telefonszámon.

A HETEDIK LÉPCSŐFOK
HRABALI MESÉK
TÖBB MAGYAR
NAGYVÁRADI SZIGLIGETI SZÍNHÁZ
2014 - 2015
Rendező: BALOGH ATTILA m.v.
Dramaturg: BENEDEK ZSOLT m.v.
Díszlet: GOLICZA ELŐD m.v.
Jelmez: HOTYKAI EVELIN m.v.
A nagyváradi Szigligeti Színház a Bihar Megyei Tanács által fenntartott közintézmény.
Főigazgató: CZVIKKER KATALIN
Művészeti igazgató: SZABÓ K. ISTVÁN
CONSTRUCTORUL GALAND